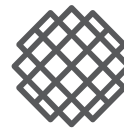

ДРЖАВЕН ЗАВОД ЗА РЕВИЗИЈА
ENTI SHTETËTOR I REVIZIONIT
STATE AUDIT OFFICE

Kontrolli i Lartë i Shtetit
Albanian Supreme Audit Institution

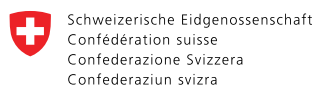
ZKA

ZYRA KOMBËTARE E AUDITIMIT
NACIONALNA KANCELARIJA REVIZIJE
NATIONAL AUDIT OFFICE

RAPORT I PËRBASHKËT

AUDITIMI I PERFORMANCËS SË BASHKËPUNIMIT

BARAZIA GJINORE DHE FUQIZIMI I GRAVE NGA ZONAT RURALE NËPËRMJET PËRFSHIRJES SË TYRE NË TREGUN E PUNËS

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

RAPORT I PËRBASHKËT

AUDITIMI I PERFORMANCËS SË BASHKËPUNIMIT

BARAZIA GJINORE DHE FUQIZIMI
I GRAVE NGA ZONAT RURALE NËPËRMJET
PËRFSHIRJES SË TYRE NË TREGUN E PUNËS

Korrik 2024

Baza dhe arsyet për kryerjen e auditimit

“Shkëmbimi i përvojave sjell përfitime për të gjithë” është motoja e Organizatës Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit (INTOSAI), dhe auditimet paralele si ky dëshmojnë se kjo moto është shumë më tepër sesa fjalë.

Institucionet Supreme të Auditimit të Republikës së Maqedonisë së Veriut, Republikës së Shqipërisë dhe Republikës së Kosovës* nënshkruan një marrëveshje bashkëpunimi trepalëshe në mars të vitit 2023 për të kryer auditimin e performancës së bashkëpunimit për barazinë gjinore dhe fuqizimin e grave nga zonat rurale përmes përfshirjes së tyre në tregun e punës. Tema e auditimit është domethënëse, nga pikëpamja se do të ndihmojë në vlerësimin nëse masat dhe projektet e zbatuara nga institucionet kompetente janë efektive në sigurimin e përfshirjes së grave nga zonat rurale në tregun e punës, që do të sigurojë pjesëmarrjen e tyre efektive në zhvillimin ekonomik dhe social të zonave rurale.

Barazia gjinore është një nga aspektet kryesore për të siguruar prosperitetin e të gjithë shoqërisë dhe është një angazhim i vendit që rrjedh nga Agjenda 2030 për Zhvillim të Qëndrueshëm, e miratuar në shtator të vitit 2015 në Samitin e Organizatës së Kombeve të Bashkuara për Zhvillim të Qëndrueshëm, që ka përcaktuar 17 objektiva dhe 169 nënobjektiva për që duhet të arrihen deri në vitin 2030 nga të gjitha vendet e botës. Edhe pse barazia gjinore trajtohet si një çështje horizontale që duhet të zgjidhet gjatë zbatimit të objektivave në përgjithësi, parashikohet një objektiv i veçantë 5, i cili synon veçanërisht barazinë gjinore. Ky objektiv synon të fuqizojë gratë dhe vajzat për të realizuar potencialin e tyre të plotë, gjë që nënkupton në mënyrë të pashmangshme eliminimin e të gjitha formave të diskriminimit.

Ky raport është rezultat i auditimit të bashkëpunimit, i kryer në përputhje me aktivitetet e përcaktuara në marrëveshjen trepalëshe. Me nënshkrimin e marrëveshjes nga Auditorët e Përgjithshëm të tre Institucioneve Supreme të Auditimit (ISA-ve), synohet bashkëpunimi në zbatimin e parimeve, standardeve dhe udhëzimeve të INTOSAI-t dhe praktikave të mira, si dhe promovimi i bashkëpunimit profesional dhe teknik, ofrimi i mbështetjes së ndërsjellë në trajnimet e punonjësve, shkëmbimi i informacionit, si dhe shkëmbimi i përvojave në avancimin e metodologjisë së auditimit shtetëror.

Përveç vlerës së shtuar për përmirësimet e ardhshme në fushën e auditimit, rëndësia e këtij auditimi të bashkëpunimit, i cili u krye me mbështetjen e Entitetit të Kombeve të Bashkuara për Barazi Gjinore dhe Fuqizimin e Grave - “UN Women”, është gjithashtu përmirësimi i njohurive profesionale për auditimin e performancës dhe bashkëpunimin ndërmjet pjesëmarrësve, d.m.th. gatishmëria e ISA-ve për të ndarë përvojat e tyre, si dhe dëshira për të mësuar nga njëri-tjetri dhe për të mbështetur zhvillimin e tyre të brendshëm.

Raporti që keni para jush përfshin vëzhgime të përgjithshme dhe situata të përcaktuara, si dhe konkluzione të përgjithshme nga raportet e auditimit kombëtar për pozitën e grave nga zonat rurale në shoqëri dhe veprimet e ndërmarra nga institucionet kompetente për përfshirjen e tyre në tregun e punës.

Enti Shtetëror i Revizionit të Republikës së Maqedonisë së Veriut, Maksim Acevski,
Auditor i Përgjithshëm Shtetëror

Zyra Kombëtare e Auditimit e Kosovës, Vlora Spanca, Auditore e Përgjithshme e Shtetit

Kontrolli i Lartë i Shtetit, Shqipëri, Arben Shehu, Kryetar

*Të gjitha referencat për Kosovën duhet të kuptohen se janë në kontekstin e Rezolutës së Këshillit të Sigurimit të OKB-së 1244 (1999). Për Bashkimin Evropian, ky emërtim nuk paragjykon qëndrimet për statusin dhe është në përputhje me Rezolutën e Këshillit të Sigurimit të OKB-së 1244/1999 dhe Opinionin e GJND-së për shpalljen e pavarësisë së Kosovës.

PËRMBAJTJA

Baza dhe arsyet për kryerjen e auditimit	3
PËRMBLEDHJE	7
1. TË DHËNAT E BAZUARA NË AUDITIM	9
2. OBJEKTIVAT E AUDITIMIT, FUSHËVEPRIMI	15
3. GJETJET E AUDITIMIT	19
3.1. Maqedonia e Veriut	20
3.2. Shqipëria	27
3.3. Kosova	34
4. KONKLUZIONET KOMBËTARE	39
4.1. Maqedonia e Veriut	40
4.2. Shqipëria	41
4.3. Kosova	42
5. REKOMANDIMET	45
5.1. Maqedonia e Veriut	46
5.2. Shqipëria	47
5.3. Kosova	48

Shkurtesat dhe akronimet

AZHB	Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë
PATP	Programet Aktive të Tregut të Punës
VKM	Vendimi i Këshillit të Ministrave
APRK	Agjencia e Punësimit e Republikës së Kosovës
APRMV	Agjencia e Punësimit e Republikës së Maqedonisë së Veriut
INSTAT	Instituti Shqiptar i Statistikave
INTOSAI	Organizata Ndërkombëtare e Institucioneve Supreme të Auditimit
IPARD	Instrumenti për Asistencë të Para-Anëtarësimit për Zhvillim Rural
ISSAI	Standardet Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit
PKBGJ	Programi i Kosovës për Barazi Gjinore
NJVV	Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore
MBPZHR	Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural
MBPEU	Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave
MPMS	Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale
AKPA	Agjencia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive
SKPA	Strategjia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive
SKBGJ	Strategjia Kombëtare për Barazinë Gjinore
PZHR	Programi për Zhvillim Rural
ESHR	Enti Shtetëror i Revizionit
PP	Punëkërkues të papunë

Përmbledhje

Duke kryer auditime të pavarura të aktiviteteve qeveritare, Institucionet Supreme të Auditimit (ISA) luajnë një rol të rëndësishëm në kontributin për zbatimin efektiv të politikave.

Auditimi është një instrument kyç i procesit të llogaridhënies në lidhje me shpenzimin e parasë publike dhe ofron një kontribut për administrimin e duhur të burimeve dhe ofrimin e shërbimeve për qytetarët. Auditimi i performancës është një rishikim i pavarur për të përcaktuar nëse aktivitetet e institucioneve publike janë në përputhje me parimet e ekonomizimit, efikasitetit dhe efektivitetit dhe nëse ka hapësirë për përmirësimin e punës së tyre.

Qëllimi kryesor i ISA-ve të Republikës së Maqedonisë së Veriut, Republikës së Shqipërisë dhe Republikës së Kosovës, pjesëmarrësve në këtë auditim të bashkëpunimit, ishte të vlerësonte efektivitetin dhe ndikimin e politikave, programeve dhe masave që synojnë promovimin e përfshirjes së grave nga zonat rurale në tregun e punës, me fokus në rritjen e pjesëmarrjes së tyre dhe identifikimin e mundësive për përmirësim. Ky auditim synon të ofrojë rekomandime për përmirësimin e sistemit në fushën specifike të auditimit.

Për të arritur qëllimin e auditimit, secili ISA ka hartuar dhe zbatuar një auditim të veçantë të performancës, në përputhje me disa fusha të përbashkëta referimi. Kjo do të thotë se çdo ISA ka identifikuar fushat kryesore që janë të rëndësishme për aktivitetet e autoriteteve shtetërore, për objektin e auditimit. Koncepti i auditimeve është i ngjashëm, me disa dallime në lidhje me sfidat dhe rreziqet kombëtare të identifikuara.

Auditimet u kryen në përputhje me Kornizën e Standardeve Profesionale të INTOSAI-t, Kodin e Etikës Profesionale të Auditorëve Shtetërorë, parimet e Standardeve Ndërkombëtare të Institucioneve Supreme të Auditimit (ISSAI), si dhe në përputhje me rregulloret kombëtare dhe aktet metodologjike.

Auditimi ka mbuluar periudhën nga viti 2019 deri në vitin 2023, dhe për të monitoruar progresin, u morën parasysh aktivitetet që u ndërmorën gjatë auditimit.

Bazuar në konkluzionet e auditimeve kombëtare të kryera, ne japim këtë mesazh të përgjithshëm:

Masat dhe aktivitetet për promovimin e barazisë gjinore të grave nga zonat rurale përmes përfshirjes së tyre në tregun e punës, të ndërmarra nga institucionet publike kompetente në Republikën e Maqedonisë së Veriut, Shqipërisë dhe Kosovës, nuk janë mjaft efikase dhe efektive për të përfshirë gratë nga zonat rurale në tregun e punës dhe për t'i mbajtur ato në zonat rurale. Institucionet publike kompetente në të tri vendet kanë ndërmarrë një sërë aktivitetesh për të forcuar pozitën e gruas në shoqëri, por ende nuk janë arritur rezultate të kënaqshme për përfshirjen e grave nga zonat rurale në tregun e punës.

Bazuar në konkluzionet kryesore, të tri ISA-të dhanë rekomandime për subjektet e fushës së auditimit, me qëllim forcimin e pozitës së grave rurale në shoqëri dhe përfshirjen më të madhe të tyre në tregun e punës, të cilat kryesisht kanë të bëjnë me nevojën për:

- ◆ Sigurimin e informacionit të plotë mbi nevojat dhe kërkesat specifike të grave nga zonat rurale dhe përfshirjen e masave të posaçme të parapara për barazi gjinore të fokusuara në gratë rurale që do të promovojnë përfshirjen e tyre në tregun e punës, strategji, plane operative dhe programe.
- ◆ Të dhënat nga programet e zbatuara për promovimin e punësimit dhe trajnimit profesional duhet të përmbajnë informacione të ndara sipas gjinisë për zonat rurale dhe urbane.
- ◆ Monitorimin dhe vlerësimin e efektit të masave për të përcaktuar arritjet dhe efektivitetin e tyre në drejtim të fuqizimit të grave.
- ◆ Investimin në infrastrukturën publike rurale dhe sigurimin e kushteve të përshtatshme për kujdesin e fëmijëve në kopshtet e fëmijëve dhe shtëpitë për të moshuarit.

Stereotipet dhe diskriminimi duhet të eliminohen. Gratë rurale zotërojnë aftësitë, njohuritë dhe dëshirën për të siguruar të ardhmen e tyre, për t'u bërë ndërmarrëse të suksesshme dhe për të kontribuar në progresin e përgjithshëm shoqëror.

Është koha ta njohim kontributin e tyre të rëndësishëm për familjen, komunitetin dhe vendin dhe të sigurojmë që ato të mbështeten dhe mbrohen si anëtare të barabarta të shoqërisë. Fuqizimi i tyre social dhe ekonomik do të krijojë mirëqenie shoqërore, zhvillim ekonomik, cilësi më të mirë të jetës në zonat rurale dhe komunitete të qëndrueshme.

1. TË DHËNAT E BAZUARA NË AUDITIM

---

1. TË DHËNAT E BAZUARA NË AUDITIM

Maqedonia e Veriut

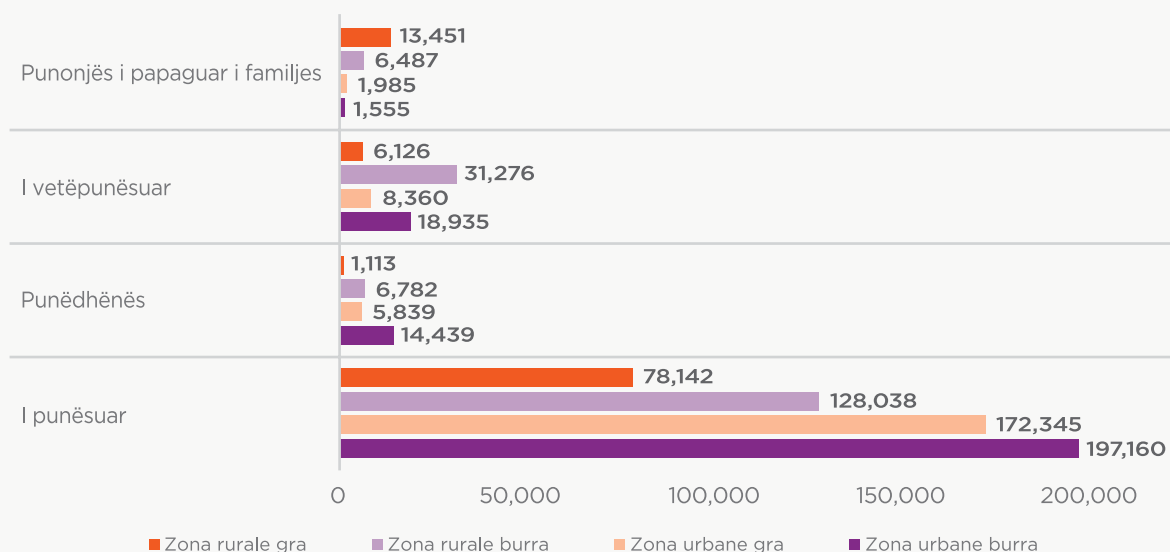
Numri i banorëve në fshatra në vend po zvogëlohet, dhe depopullimi dhe mundësitë e kufizuara për banorët ruralë janë të dukshme çdo ditë. Të dhënat nga Enti Shtetëror për Statistikë tregojnë se 62% e gjithsej 1.781 vendbanimeve kanë më pak se 100 banorë dhe 205 vendbanime janë pa asnjë banor.

Popullsia në zonat rurale ballafaqohet me mungesë të infrastrukturës, furnizimit me ujë, kanalizimit, transportit publik, institucioneve shëndetësore dhe sociale, kopshteve të fëmijëve, shtëpive për strehim të të moshuarve etj. Duhet të theksohet gjithashtu se shumica e të rinjve nuk shohin përparim në cilësinë e jetës në zonat rurale. Për këtë arsye, ata po zhvendosen në zona urbane ose vende ku kanë kushte më të mira jetese.

Shumë nga Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm synojnë në mënyrë specifike gratë dhe gratë rurale që janë të përfshira në mënyrë aktive në bujqësi si një hallkë kyçe në arritjen e zhvillimit socio-ekonomik dhe të ardhmes së qëndrueshme. Megjithatë, roli i rëndësishëm i grave për mbijetesën e zonave rurale është i pavërejtur dhe i panjohur nga publiku.

Pabarazia gjinore ndërmjet grave dhe burrave është veçanërisht e theksuar në zonat rurale. Gratë rurale japin kontribut të rëndësishëm në zhvillimin e komuniteteve rurale në të gjitha rajonet. Ato përballen me më shumë kufizime sesa burrat në qasjen në burimet kryesore, siç janë pronësia e tokës dhe qasja në financa. Ato përballen me sfida për përfshirjen në tregun e punës, përdorimin e përfitimeve, pagesën për angazhimin e tyre në punë, punën shtëpiake të papaguar, nivelin e ulët të përfshirjes në vendimmarrjen familjare, etj. Figura 1 më poshtë paraqet situatën e personave të punësuar në vend bazuar në statusin e tyre ekonomik, gjininë, zonën urbane dhe rurale¹.

FIGURA 1:
Pasqyra e të punësuarve sipas statusit ekonomik dhe gjinisë, zonave urbane dhe rurale në vitin 2022

¹ Burim i të dhënave: (**) Enti Shtetëror për Statistikë

Mund të vërehet se gratë në zonat rurale janë të përfaqësuara pak në kategoritë e të punësuarve, punëdhënësve dhe të vetëpunësuarve, në krahasim me kategoritë e tjera, por ato dominojnë në grupin e punëtorëve familjarë pa pagesë.

Është identifikuar se mbyllja e hendekut gjinor në qasjen në asete, burime, shërbime dhe mundësi është një nga qasjet më efektive në luftën kundër varfërisë rurale.

Gratë rurale mbajnë përgjegjësi të madhe në rritjen dhe avancimin e brezave të ardhshme, si dhe në mbijetesën e zonave rurale. Është koha të njohim kontributet e tyre të rëndësishme për familjet, komunitetet dhe vendin tonë, dhe të sigurojmë që ato të mbështeten dhe mbrohen si anëtare të barabarta të shoqërisë.

Shqipëria

Që nga viti 1995, “Dita Ndërkombëtare e Grave Rurale” festohet për të vlerësuar kontributin e grave rurale në bujqësi dhe arritjet në lidhje me mirëqenien e përgjithshme të komunitetit, pavarësisht sfidave dhe stereotipeve që ato përballen.

Zonat rurale në Shqipëri kanë një aktivitet ekonomik të përqendruar kryesisht në sektorin e bujqësisë dhe blegtorisë. Në disa bashki të vogla në veri, si Hasi, Tropoja, Kukësi, Puka, Vau-Dejës apo Malësia e Madhe, shumica e të punësuarve dhe të vetëpunësuarve janë gra dhe vajza.

Ka shumë sfida dhe kushte me të cilat përballen gratë rurale. Ato duhet të kryejnë punët e përditshme shtëpiake, si dhe të punojnë në bujqësi.

Situata e krijuar nga sfidat me të cilat përballen bota ka ndikuar gjithashtu sektorin e bujqësisë për shkak të rritjes së çmimit të karburantit dhe prodhimeve bujqësore, si dhe vështirësive për të shitur produktet bujqësore, të cilat ndikojnë në jetesën e grave rurale. Strategjitë kombëtare dhe projektet e ndërmarra nga shoqata të ndryshme theksojnë nevojën për të identifikuar çështjet e grave dhe vajzave në shumicën dërmuese të bashkive. Drejtuesit e qendrave ose shoqatave që punojnë për fuqizimin e grave rurale deklarojnë se studimet e tyre kanë gjetur se, edhe pse rreth 96% e punëve në bujqësi kryhen nga gratë, të ardhurat që rezultojnë nuk menaxhohen prej tyre.

Përveç punëve të përditshme shtëpiake, gratë dhe vajzat gjithashtu punojnë shumë edhe në bujqësi dhe blegtori. Megjithëse në Shqipëri gratë luajnë një rol kyç në sektorin e bujqësisë, pasi ato përbëjnë rreth 55% të fuqisë punëtore, ato janë drejtuese të vetëm 7% të fermave në të gjithë vendin. Në procedurat që ndiqen për të hyrë në tregun e punës, ato shpesh përballen me probleme, si në aplikim, në hapjen e një biznesi, ose në drejtimin e një biznesi në pronat përkatëse, etj.

Faktorë të tjerë me ndikim të drejtpërdrejtë në punësimin e grave rurale përfshijnë çështjet që dalin nga infrastruktura, zona e tyre e banimit, mungesa e transportit, ujit të pijshëm dhe qendrave shëndetësore 24-orëshe, si dhe mungesa e çerdheve dhe kopshteve me dreqë. Edhe pse faktorë të tillë shqetësojnë të gjithë komunitetin, ata kryesisht ndikojnë në jetën e grave dhe vajzave në zonat rurale. Sipas asaj që u theksua më sipër, strukturat qendrore dhe në veçanti njësitë e vetëqeverisjes vendore duhet të marrin masa për të zbutur faktorët pengues dhe për të inkurajuar gratë rurale që të bëhen pjesë e tregut të punës.

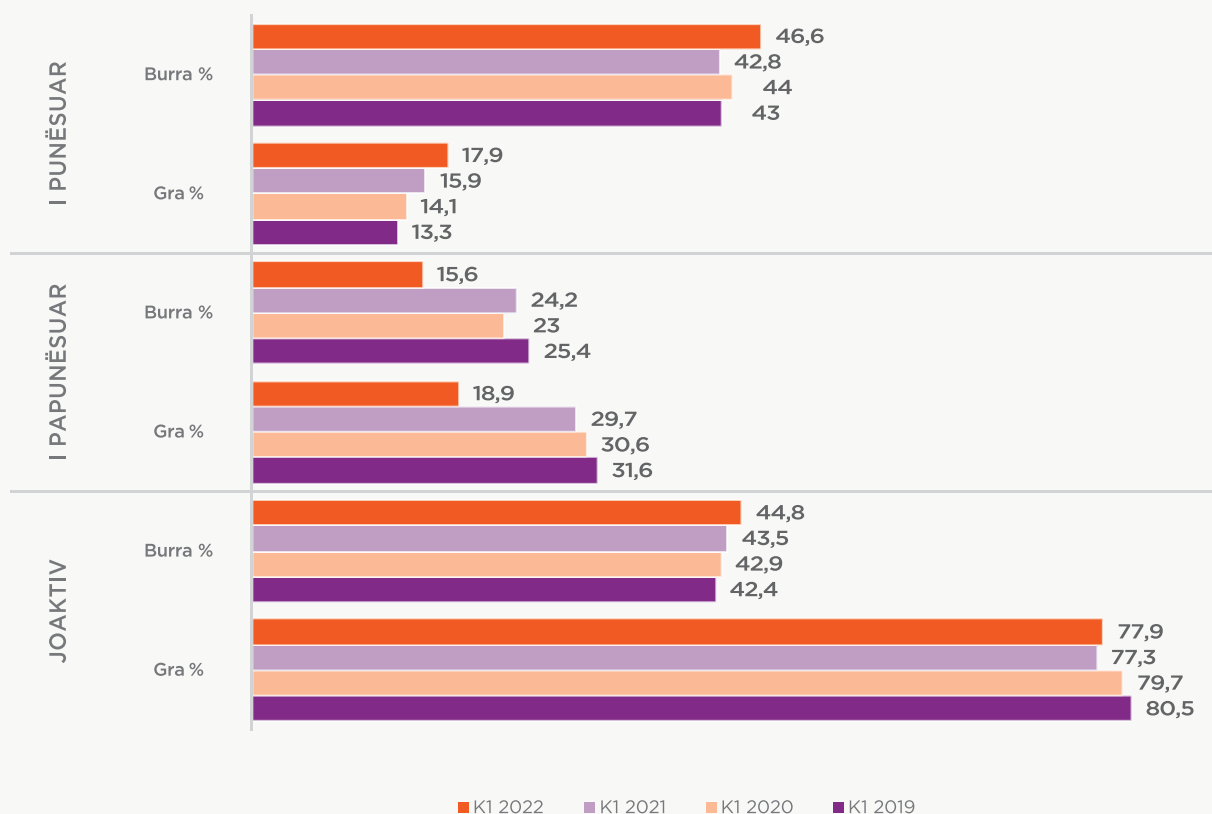

Kosova

Korniza ligjore në lidhje me sigurimin dhe garantimin e barazisë gjinore është mjaft e avancuar në Kosovë. Në këtë kontekst, ekzistojnë edhe disa politika publike të parashikuara dhe miratuara nga Qeveria, të dedikuara për punësimin e grave, të cilat janë përfshirë gjithashtu në Programin e Kosovës për Barazi Gjinore 2020-2024 (në tekstin e mëtejme: PKBGJ). Megjithatë, barazia gjinore në praktikë mbetet ende një standard i paarritur, ku gratë janë të përfaqësuara pak në shumë fusha të shoqërisë, si vendimmarrja, punësimi dhe sfera të tjera sociale. Sipas të dhënave të Agjencisë së Statistikave të Kosovës, gratë vazhdojnë të diskriminohen ndaj burrave në punësim, për më tepër pjesëmarrja e tyre në tregun e punës vazhdon të jetë më e ulëta krahasuar me vendet e tjera të rajonit.

Në grafikun e mëposhtëm, kemi paraqitur treguesit e fuqisë punëtore për tremujorët e parë për periudhën 2019-2022.

FIGURA 2:
Treguesit e fuqisë punëtore sipas gjinisë në Kosovë

Burimi: Të dhënat e marra nga ASK, Anketa e Fuqisë Punëtore TM1 (2019, 2020, 2021 dhe 2022)

Në grafikun e mësipërm tregu i punës paraqitet i ndarë në tri kategori: fuqi punëtore joaktive, të papunësuarit dhe të punësuarit në Kosovë. Numri i grave joaktive gjatë tremujorëve të parë për katër vite është rreth 77-80%, numri i grave të papunësuar është rreth 19-32% dhe numri i grave të punësuar është vetëm rreth 13-18%. Për më tepër, numri i grave të papunësuar ka vazhduar të bie nga viti 2019 deri në vitin 2022. Tregu i punës karakterizohet nga një shkallë e lartë e pasivitetit, që sipas grafikut tregon se rreth 77% e grave nuk janë duke kërkuar fare punë. Hendeku i krijuar mes grave të papunësuar dhe joaktive në tregun e punës është për shkak të faktit se ato vazhdojnë të përballen me sfida që dalin nga shoqëria, por gjithashtu edhe si pasojë e mungesës së veprimeve institucionale për të parandaluar ose ndryshuar situatën. Përmirësimi i pjesëmarrjes së grave në nivel vendi në tregun e punës duhet të jetë një prioritet i lartë jo vetëm në aspektin e barazisë, por edhe në aspektin e ndikimit pozitiv ekonomik për vendin në përgjithësi.

Gratë janë të përfaqësuara pak në sektorin e bujqësisë për shkak të fuqisë punëtore të peregjistruar, mungesës së pronësisë, nivelit të ulët të arsimimit dhe mungesës së informacionit/arsimimit të tyre. Përqindja e grave në Kosovë që punojnë në bujqësi dhe agrobiznes është përafërsisht e njëjtë me atë të burrave; megjithatë, rezultatet e punës së tyre nuk janë të evidentuara sa duhet, pasi punësimi i tyre në këtë fushë nuk është formalizuar. Rezultate të ngjashme janë paraqitur edhe në raporte të tjera, me theks të veçantë për gratë që jetojnë në zonat rurale, të cilat kanë më pak gjasa të marrin pjesë në tregun e punës në krahasim me gratë që jetojnë në zonat urbane. Ndërhyrja më e rëndësishme publike në lidhje me zhvillimin e bizneseve rurale dhe diversifikimin ekonomik është skema e granteve e Ministrisë së Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural (në tekstin e mëtejshëm MBPZHR). MBPZHR ka hartuar disa veprime afirmative/politika të favorshme për gratë në programin për bujqësi dhe zhvillim rural për të lehtësuar punësimin e grave nga rajonet rurale dhe fuqizimin e tyre në bizneset bujqësore.

2. OBJEKTIVAT DHE FUSHËVEPRIMI I AUDITIMIT

---

2. OBJEKTIVAT DHE FUSHËVEPRIMI I AUDITIMIT

Maqedonia e Veriut

Objektivi i auditit ishte të vlerësonte nëse masat dhe projektet e zbatuara nga institucionet përkatëse në nivel qendror janë efikase në sigurimin e përfshirjes së grave nga zonat rurale në tregun e punës, duke siguruar kështu pjesëmarrjen e tyre efektive në zhvillimin ekonomik dhe social të zonave rurale, si dhe të ofronte rekomandime për të përmirësuar mangësitë e identifikuara për të arritur vlerë të shtuar nga auditimi.

Pyetja kryesore e auditimit ishte:

“A janë masat dhe projektet e zbatuara nga institucionet përkatëse në nivel qendror efikase në sigurimin e përfshirjes së grave nga zonat rurale në tregun e punës, duke siguruar kështu pjesëmarrjen e tyre efektive në zhvillimin ekonomik dhe social të zonave rurale?”

Objektivat specifike ishin:

- ◆ Të vlerësohet nëse janë krijuar kushte për përfshirjen e grave nga zonat rurale në tregun e punës.
- ◆ Të vlerësohet shkalla e investimeve në aftësimin profesional të grave nga zonat rurale dhe mbështetja për krijimin e vendeve të punës dhe
- ◆ Të vlerësohet investimi në shërbimet publike në zonat rurale (kujdesi për fëmijë në kopshte dhe shtëpitë për të moshuarit).

Përzgjedhja e institucioneve të përfshira në auditim është bërë në bazë të kompetencës së tyre në zbatimin e masave, aktiviteteve dhe projekteve që kanë të bëjnë me zonat rurale, gratë rurale, apo përfshirjen e grave nga zonat rurale në tregun e punës. Auditimi përfshiu subjektet e mëposhtme: Qeverinë e Republikës së Maqedonisë së Veriut; Ministrinë e Punës dhe Politikës Sociale; Ministrinë e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave; Agjencinë e Mbështetjes Financiare në Bujqësisë dhe në Zhvillim Rural; Agjencinë e Punësimit të Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe Federatën Kombëtare të Fermerëve të Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Ligjet dhe aktet nënligjore aktuale, dokumentet strategjike, të dhënat e mbledhura, informacioni, shqyrtimet statistikore dhe dokumentet e tjera u përdorën si kritere për këtë auditim.

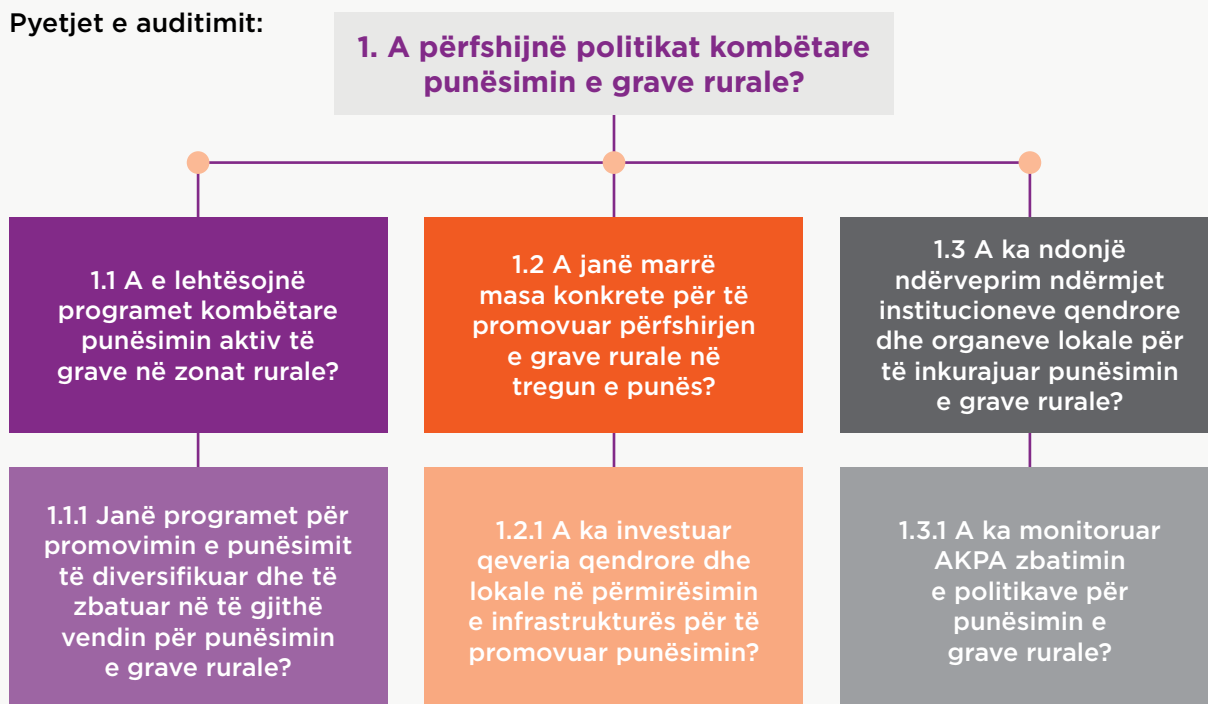
Për të marrë prova të përshtatshme dhe të mjaftueshme të auditimit që do të çonin në gjetjet, konkluzionet dhe rekomandimet e auditimit, kemi aplikuar teknika të ndryshme nga metodologjia e auditimit të performancës.

Shqipëria

Objektivi kryesor i auditimit të titulluar “Barazia gjinore dhe fuqizimi i grave rurale përmes përfshirjes në tregun e punës” konsistonte në shqyrtimin e politikave dhe efektivitetin e tyre në lidhje me cilësinë e performancës së shërbimeve të ofruara për të promovuar punësimin e grave rurale, duke u fokusuar kryesisht në rolin dhe përgjegjësitë e subjekteve të audituara në lidhje me arritjen e objektivave institucionale. Për këtë arsye, ekipi i auditimit u përpoq të kryejë një shqyrtim të paanshëm dhe objektiv të institucioneve nën auditim në lidhje me:

- ◆ Rishikimin e programeve për promovimin e punësimit për të vlerësuar nëse këto programe ishin të diversifikuara dhe të përshtatura për rajone të veçanta në bazë të gjinisë, si dhe nëse ishin zbatuar në mënyrë efektive dhe efikase në të gjithë vendin duke siguruar barazinë gjinore;
- ◆ Rishikimin e programeve për promovimin e punësimit për kategorinë që merr asistencë ekonomike dhe ndihmë për papunësinë për të lehtësuar daljen e tyre nga skema e asistencës ekonomike;
- ◆ Shqyrtimin e ofrimit të kushteve që lehtësojnë punësimin e grave rurale, siç janë investimet në shërbimet publike, kopshte apo çerdhe të fëmijëve, si dhe transportin nga zonat rurale në qendrat e punësimit;
- ◆ Bashkëpunimin dhe koordinimin ndërmjet NJVQV-ve dhe AKPA-ve rajonale/lokale për punësimin e grave, duke përfshirë gratë rurale. Efektivitetin e marrëveshjes së bashkëpunimit ndërmjet AKPA-së dhe NJVQV-ve.
- ◆ Monitorimin e zbatimit të politikave të punësimit dhe përdorimit të informacionit të gjeneruar nga procesi në lidhje me arritjen e objektivave.

Pyetjet e auditimit:

Auditimi i performancës i titulluar “Barazia gjinore dhe fuqizimi i grave rurale përmes përfshirjes në tregun e punës” kishte për qëllim të shqyrtonte programet për promovimin e punësimit për të përcaktuar nëse ato përfshijnë punësimin e grave rurale. Për më tepër, auditimi vlerësoi nëse strukturat përgjegjëse në nivel qendror dhe lokal bashkëpunojnë me njëra-tjetrën. Auditimi u krye në 13 NJVQV, konkretisht në Bashkitë Shkodër, Kukës, Lezhë, Dibër, Krujë, Elbasan, Kavajë, Divjakë, Lushnjë, Berat, Pogradec, Vlorë, Gjirokastrë dhe Agjencinë Kombëtare të Punësimit dhe Aftësive. Periudha e audituar ishte 2019-2023.

Në lidhje me Asistencën Ekonomike (AE), ekipi i auditimit u fokusua vetëm në shqyrtimin e ndikimit të programeve të punësimit tek gratë që dalin nga skema e Asistencës Ekonomike, në vend që të auditojë skemën aktuale.

Kosova

Objektivi i këtij auditimi është të vlerësojë efektivitetin dhe ndikimin e politikave, programeve dhe masave që synojnë promovimin e përfshirjes së grave nga zonat rurale në tregun e punës, me fokus në rritjen e pjesëmarrjes së tyre dhe identifikimin e mundësive për përmirësim. Ky auditim synon të ofrojë rekomandime për përmirësimin e sistemit në fushën specifike të auditimit. Sa i përket pyetjeve të auditimit, për t’iu përgjigjur objektivit të auditimit, janë bërë pyetjet e mëposhtme:

1. A i kanë zbatuar siç duhet programet institucionet kompetente dhe a kanë ndikuar masat afirmative për zhvillimin rural në perspektivën gjinore?
2. A monitorohen masat dhe programet për të vlerësuar ndikimin e tyre në përfshirjen e grave rurale në tregun e punës, arritjen e barazisë gjinore dhe fuqizimin e grave?

Auditimi është kryer në Ministrinë e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural (MBPZHR), Agjencinë për Zhvillimin e Bujqësisë (AZHB) dhe Agjencinë e Punësimit (APRK), ku fokusi kryesor ishte në Programin për Bujqësi dhe Zhvillim Rural, përkatësisht dy masat e mëposhtme:

- ◆ Investimet në asetet fizike në ekonominë bujqësore – duke u fokusuar në mbështetjen e investimeve në këta sektorë: fruta, perime (përfshirë patatet), qumësht, mish, rrush dhe vezë.
- ◆ Diversifikimi i fermave dhe zhvillimi i biznesit - mbështetja e një sërë aktiviteteve bujqësore dhe jo-bujqësore përmes sektorëve të tillë si: zeytaria, zhvillimi i turizmit rural, prodhimi i mjaltit, produktet jo-drunore, akuakultura dhe blegtoria.

Të dy masat janë përzgjedhur për faktin se përmes tyre fermerët kanë përparësi në përfitimin e granteve për investime dhe vlerësohen me pikë shtesë.

Auditimi ka mbuluar periudhën 2019 - 2023, megjithëse disa rrethana para kësaj periudhe mund të auditohen për të mbledhur të dhëna për kryerjen e analizave krahasuese.

Teknika të ndryshme përdoren për t’iu përgjigjur pyetjeve të auditimit në mënyrë që të sigurohen provat e duhura.

3. GJETJET E AUDITIMIT

---

3. GJETJET E AUDITIMIT

3.1. Maqedonia e Veriut

3.1.1. Krijimi i kushteve për përfshirjen e grave nga zonat rurale në tregun e punës

Sa i përket planifikimit dhe përfshirjes së grave nga zonat rurale në tregun e punës në nivel kombëtar, janë përgatitur një sërë dokumentesh dhe strategjish të planifikimit afatmesëm dhe afatgjatë, siç janë:

- ◆ Strategjia për Barazinë Gjinore 2013-2020 si dhe Strategjia për Barazi Gjinore 2022-2027
- ◆ Strategjia Kombëtare për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2014 - 2022
- ◆ Strategjia Kombëtare e Punësimit e Republikës së Kosovës 2016-2020

Këto dokumente strategjike dhe programore përfaqësojnë një bazë të fuqishme për krijimin e masave dhe ndërmarrjen e aktiviteteve specifike për forcimin e pozitës së grave rurale dhe përfshirjen e tyre në tregun e punës.

Në **Strategjinë për Barazi Gjinore 2022-2027** në një nga prioritetet - bujqësia, është përcaktuar se në zonat rurale, gratë duhet të fuqizohen në drejtim të menaxhimit të pronës bujqësore dhe tokës, si dhe ndërtimit të vetëbesimit dhe kapaciteteve të vendimmarrjes. Fuqizimi i grave nga zonat rurale duhet gjithashtu të synojë ndërtimin e kapaciteteve dhe njohurive të tyre për aplikimin në programet për mbështetje financiare në bujqësi dhe programe të tjera ku ofrohen mundësi për hapjen e bizneseve dhe vetëpunësimit, siç janë parukeri lokale, dyqane për prodhimin dhe shitjen e produkteve tradicionale, zhvillimi i turizmit rural, etj. Janë planifikuar masa për përfshirjen e grave nga ekonomia informale në atë formale. Gjithashtu identifikon nevojën për të marrë masa për rritjen e numrit të grave fermere të regjistruara dhe drejtuesve të fermave bujqësore përmes vlerësimit të duhur të punës së tyre, si dhe ndryshimeve ligjore për të njohur të drejtat e tyre për përfitime sociale, duke përfshirë pushimin mjekësor, pushimin prindëror dhe pensionet.

Plani Kombëtar për Barazi Gjinore 2022-2024 përcakton mënyrën e zbatimit të Strategjisë Kombëtare për Barazi Gjinore 2022-2027, përmes aktiviteteve specifike me bartësit e tyre, afatit kohor, burimeve financiare të alokuara dhe treguesve për vlerësim. Ne konstatuam se ky dokument është përgatitur, por ende nuk është miratuar nga Ministri i Punës dhe Politikës Sociale. Pavarësisht se Plani Kombëtar i Veprimit nuk është miratuar, ne kemi konstatuar se disa aktivitete janë duke u zbatuar.

Plani Kombëtar i Veprimit për Barazi Gjinore 2018-2020, për zbatimin e Strategjisë për Barazi Gjinore 2013-2020, parashikon një aktivitet për zhvillimin e planeve dhe programeve për përfshirje më të madhe të grave nga zonat rurale në tregun e punës. Aktiviteti supozohej të zbatohet në vitin 2020 nga institucionet kompetente, por nuk është përcaktuar se në çfarë mënyre. Për shkak të krizës së Covid, Plani Operacional për zbatimin e planit të veprimit për barazinë gjinore i MPPS-së për vitin 2020 nuk është miratuar dhe aktiviteti i planifikuar nuk është zbatuar.

Plani Operacional i **Strategjisë Kombëtare për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2014-2020**, zbatohet përmes Programit Kombëtar pesëvjeçar për Bujqësi dhe Zhvillim Rural, Programit IPARD 2014-2020 dhe programeve vjetore të Qeverisë për mbështetjen financiare të bujqësisë dhe zhvillimit rural.

Është planifikuar që monitorimi i rregullt i zbatimit të Strategjisë të bëhet në bazë të dorëzimit të informacionit vjetor në Qeveri të përgatitur nga MBUMK.

Në vitin 2017, në mesin e periudhës së zbatimit të Strategjisë, ishte planifikuar të bëhej një analizë e statusit të zbatimit të Strategjisë dhe efekteve të politikave të zbatuara dhe më pas, bazuar në gjetjet e analizës të përditësohej teksti i Strategjisë.

Shqyrtimi i arritjes së zotimeve strategjike dhe teksti i përditësuar i Strategjisë ishte paraparë të dorëzohet në Qeveri për miratim më së voni deri në qershor të vitit 2017.

Procedurat për vlerësimin afatmesëm të zbatimit të Strategjisë Kombëtare dhe përditësimin e saj është dashur të rregullohen si obligim në Ligjin për Bujqësi dhe Zhvillim Rural.

Në lidhje me zbatimin, arritjen dhe monitorimin e Strategjisë Kombëtare, auditimi përcaktoi si në vijim:

- ◆ Plani Operacional liston masat për secilën fushë përmes institucionit kompetent, afatin kohor, rezultatet/indikatorët e pritur dhe shumën treguese të fondeve dhe burimin e financimit. Rezultatet/indikatorët e pritshëm janë narrativë dhe nuk përfshijnë tregues sasiorë dhe cilësorë, gjë që e bën të vështirë vlerësimin dhe përcjelljes së trendeve.
- ◆ Monitorimi i rregullt i zbatimit të Strategjisë nuk është bërë duke i dorëzuar Qeverisë informacione vjetore të përgatitura nga MBUMK deri në fund të vitit aktual dhe
- ◆ Nuk është bërë asnjë analizë për zbatimin e Strategjisë dhe efektet e politikave dhe vlerësimin të zbatuar, dhe nuk janë iniciuar ndryshime në Ligjin për Bujqësi dhe Zhvillim Rural, për të siguruar që vlerësimi dhe përditësimi afatmesëm i Strategjisë do të bëhet detyrim ligjor.

Në Strategjinë Kombëtare për Bujqësi dhe Zhvillim Rural për periudhën 2014-2020, për të nisur një proces të rivitalizimit të zonave rurale të depopulluara, është parashikuar të miratohen zgjidhje të veçanta ligjore për të mbështetur zonat pothuajse të braktisura ose zonat në fazën e depopullimit serioz në vend. Qëllimi është të ofrohet mbështetje më e madhe për nxitjen e aktiviteteve ekonomike dhe investimeve në infrastrukturë duke hartuar një paketë të veçantë masash që janë të nevojshme për secilin nga rajonet. Zgjidhjet e veçanta ligjore duhet të bazohen në studime dhe analiza të gjithanshme të potencialit zhvillimor të secilit prej rajoneve, në bazë të të cilave do të përcaktohen politikat dhe masat për rivitalizimin ekonomik dhe popullor të rajoneve.

Ne kemi konstatuar se nuk janë përgatitur analizat e nevojshme dhe ligjet e veçanta.

Qëllimi kryesor i **Strategjisë Kombëtare të Punësimit të Republikës së Maqedonisë për vitet 2016-2020** është “Rritja e punësimit, cilësisë së punësimit, cilësisë së vendeve të punës dhe produktivitetit, me fokus të veçantë tek grupet ndjeshme të popullsisë.” Gratë me nivel më të ulët të arsimimit dhe gratë nga zonat rurale janë identifikuar si një kategori e ndjeshme në tregun e punës sepse kanë më pak gjasa të gjejnë punë (nëse janë aktive), dhe disa prej tyre kanë gjithashtu më pak gjasa të jenë aktive në tregun e punës, dhe një nga arsytet më të rëndësishme për këtë është përgjegjësitë e shtëpisë.

Megjithëse çështjet dhe sfidat me të cilat përballen gratë në zonat rurale në lidhje me përfshirjen e tyre në tregun e punës janë identifikuar në Strategji dhe ato janë përcaktuar si një kategori e ndjeshme në tregun e punës, ato nuk janë njohur si grup i ndjeshëm në rezultatet e objektivave që duhet të kontribuojnë në arritjen e qëllimit të përgjithshëm për rritjen, cilësinë e vendeve të punës dhe produktivitetin.

Strategjia Kombëtare e Punësimit e Republikës së Maqedonisë së Veriut 2021 - 2027 e miratuar, së bashku me Planin e Veprimit për Punësim 2021 - 2023, nuk përfshin asnjë aktivitet në lidhje me gratë në zonat rurale, përkatësisht qëllime dhe masa specifike për përfshirje në tregun e punës në lidhje me mundësitë për aftësim dhe punësim për gratë në zonat rurale.

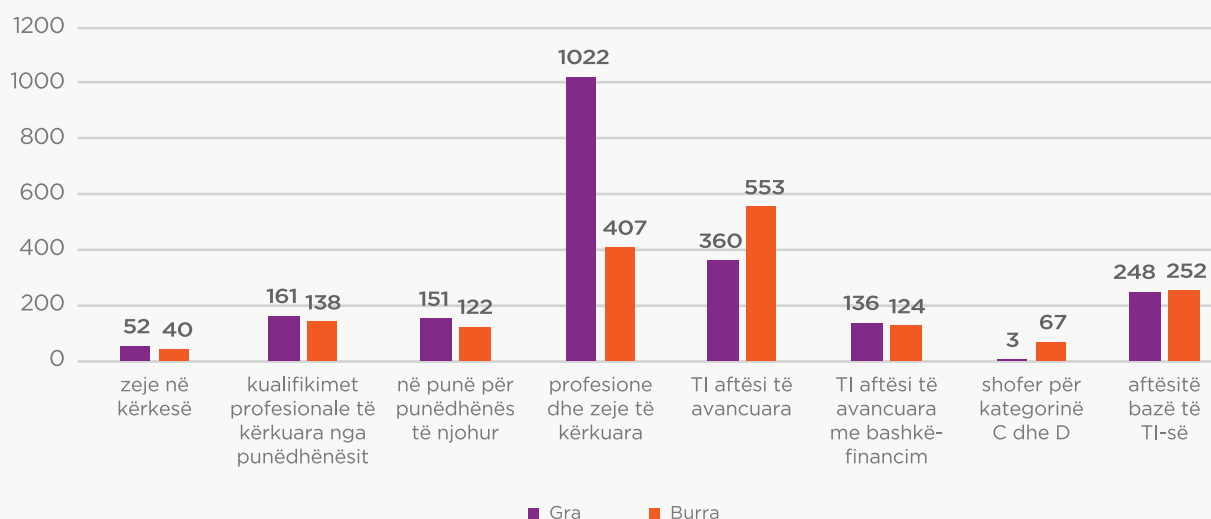
Kjo rezulton në mungesë të masave specifike për punësim dhe trajnim të përshtatura për nevojat e grave në zonat rurale dhe që kanë për qëllim sigurimin e përfshirjes së tyre në tregun e punës.

3.1.2. Investim në aftësimin profesional të grave nga zonat rurale dhe mbështetja për krijimin e vendeve të punës

Trajnimi është një pjesë e rëndësishme në procesin e përfshirjes së grave nga zonat rurale në tregun e punës. Ai synon të kontribuojë në përmirësimin e njohurive dhe aftësive të tyre për përfshirje në tregun e punës. Për këtë qëllim auditimi ka kryer një analizë të programeve të trajnimit të realizuara nga Agjencia e Punësimit. Rezultatet treguan se në periudhën 2019-2022 janë realizuar programe trajnimit në 8 fusha me 3836 pjesëmarrës. Për këtë qëllim janë shpenzuar 215.959.000 denarë.

Grafiku i mëposhtëm paraqet numrin e përgjithshëm të pjesëmarrësve në secilin trajnim sipas gjinisë.

FIGURA 3:
Pjesëmarrësit në trajnime sipas gjinisë për periudhën 2019-2022

Nga të dhënat e mbledhura konstatuam se Agjencia e Punësimit nuk mban të dhëna për pjesëmarrjen në trajnime të ndara sipas gjinisë në zonat rurale dhe urbane.

Masat e punësimit janë pjesë e rëndësishme në procesin e përfshirjes së grave rurale në tregun e punës. MPPS miraton Plane Operacionale vjetore për programet dhe masat aktive për punësim dhe shërbime në tregun e punës, të cilat përcaktojnë programet, masat dhe shërbimet për punësim që duhet të sigurojnë krijimin dhe mbështetje për krijimin e vendeve të reja të punës dhe rritjen e mundësive për punësimin e individëve të papunësuar, veçanërisht të rinjtë dhe të papunësuarit për një periudhë të gjatë. Zbatimi i këtyre planeve është në kompetencën e Agjencisë së Punësimit në partneritet me institucionet tjera përgjegjëse.

Auditimi ka kryer një analizë të të dhënave nga masat e zbatuara për punësim ose masat për mbështetje të punësimit në periudhën 2019-2022 dhe ka përcaktuar se në vitin 2019 janë zbatuar masa për 6.074 persona, nga të cilët 3.147 janë gra; në vitin 2020 masa janë zbatuar për 9.977 persona, nga të cilët 4.387 ishin gra, në vitin 2021 masa janë zbatuar për 9.846 persona, nga të cilët 4.427 ishin gra dhe në vitin 2022, masa janë zbatuar për 10.226 persona, nga të cilët 4.563 ishin gra. Kjo situatë tregon për një trend në rritje të mbulimit të popullsisë në masat për punësim dhe mbështetje për punësim në periudhën 2019-2022.

Nga analiza e kryer, kemi konstatuar se perspektiva gjinore nuk është përfshirë në masat për punësim. Masat janë të përgjithshme dhe të destinuara për të gjithë qytetarët në vend. Në planet operacionale për punësim nuk ka masa që plotësojnë nevojat dhe specifikat e grave në zonat rurale që do të mundësojnë përfshirjen e tyre të lehtë dhe të shpejtë në tregun e punës. Gjithashtu, masat mbështetëse për vetëpunësim nuk mbështesin themelimin e bizneseve në veprimtari bujqësore, me përjashtim të prodhimit bujqësor organik.

Raportet për zbatimin e planeve operacionale përmbajnë të dhëna për përfituesit e masave të ndara sipas gjinisë por nuk ka të dhëna të ndara sipas zonave rurale dhe urbane.

Për më tepër, kemi konstatuar se Agjencia e Punësimit nuk monitoron efektet dhe qëndrueshmërinë afatgjatë të masave dhe aktiviteteve për trajnimin dhe përfshirjen e grave nga zonat rurale në tregun e punës për të vlerësuar nëse ato kontribuojnë në punësim të qëndrueshëm.

Theksojmë se institucionet kanë marrë masa dhe kanë filluar projektet për forcimin e grave rurale si më poshtë:

- ◆ Në shkurt të vitit 2023, Qeveria miratoi programin për mbështetjen e sigurimeve shoqërore për gratë që merren me aktivitete bujqësore, dhe objektivi është të ofrojë mbështetje financiare të pakthyeshme për gratë që merren me aktivitete bujqësore dhe kanë statusin e fermeres individuale të siguruar. Ky program do t'u mundësojë grave fermere që të përdorin përfitimet e lehonisë gjatë periudhës që ato pengohen të kryejnë punët bujqësore për shkak të lindjes. Përfitimet nuk mbulojnë nga rregulloret në fushën e marrëdhënieve të punës për pushimin e lehonisë me pagesë. Mbështetje financiare në kuadër të këtij programi u jepet grave që kanë lindur në periudhën nga 1 dhjetori 2022 deri më 1 dhjetor 2023. Deri në miratimin e një zgjidhjeje ligjore, kjo masë mund të kontribuojë në përmirësimin e situatës së grave në zonat rurale.
- ◆ Në vitin 2023, Qeveria miratoi informacionin për zbatimin e Projektit “50 fshatra, 50 tregime”. Projekti ka për qëllim zhvillimin e integruar rural duke synuar fshatrat me potencial për agroturizëm, turizëm rural, zhvillim socio-ekonomik, trashëgimi kulturore dhe me synimin e komponentit të zhvillimit të tyre, mundësinë promovuese dhe reduktimin e migrimit. Afati kohor i projektit është katër vite, duke filluar nga ky vit deri në mbylljen e projektit në vitin 2026. Ne besojmë se projekte të tilla kanë një rëndësi të jashtëzakonshme dhe se realizimi i tyre duhet të jetë prioriteti kryesor për qeverinë me qëllim të përmirësimit të situatës në zonat rurale, promovimin e revitalizimit të tyre, mbajtjen e popullsisë dhe, në fund, krijimin e mundësive të reja për punësim për gratë në zonat rurale.

- ◆ Sipas programit kombëtar për mbështetje financiare të zhvillimit rural, është zbatuar masa 112 - Asistenca për fermerët e rinj për fillimin e aktiviteteve bujqësore. Me këtë masë, jepet mbështetje financiare e pakthyeshme për fillimin e aktiviteteve bujqësore për fermerët e rinj që fillojnë për herë të parë në këtë aktivitet. Fondet janë të destinuar për investime dhe blerjen e aseteve fikse, kostot operative të lidhura me asetet e blera dhe shpenzimet tjera të parashikuara nga programi.

Nga analiza e bërë e kërkesave të parashtruara në thirrjet publike të publikuara, për mjetet e ndara sipas kësaj mase, konstatuam se numri i kërkesave të parashtruara dhe të miratuara është në rënie tek meshkujt dhe femrat. Gratë nga zonat rurale mendojnë se procedura është shumë e ngadaltë, e gjatë dhe komplekse. Kërkohet dokumentacion i gjerë dhe procesi nga aplikimi deri te miratimi dhe pagesa e fondeve të miratuara zgjat shumë. Gjithashtu, është e nevojshme që përfituesit të investojnë fondet e veta, para se të marrin fondet për të cilat kanë aplikuar.

- ◆ Në vitin 2019, u prezantua për herë të parë masa e përgjegjshme gjinore 115 - Mbështetja për një anëtare aktive femër në ekonominë bujqësore. Kjo masë mbështet ekonominë bujqësore në pronësi të grave me mbështetje financiare prej 3.000 euro në vitin 2019 dhe 6.000 euro në vitin 2022, për një investim që do t'i shtojë vlerë prodhimit dhe aftësive të tyre dhe do të inkurajojë aktivitetet që gjenerojnë të ardhura.

Konstatuam se në vitin 2022 janë paraqitur 66% më pak kërkesa për mbështetje financiare krahasuar me vitin 2019.

MBPEU nuk ka bërë vlerësimin e masës për të përcaktuar nevojat për ndërhyrje të mundshme, si dhe për të monitoruar efektin e saj. Me mbështetjen e UN Women, Fakulteti i Shkencave Bujqësore dhe Ushqimit, në kuadër të projektit “Drejt politikave dhe buxheteve të përgjegjshme gjinore në bujqësi dhe zhvillim rural”, publikoi një publikim për forcimin e rolit të gruas në bujqësi. Publikimi përmban analizë të efektit të masës 115, gjegjësisht ndikimit të saj në fuqizimin e grave. Analiza u krye në një mostër prej 300 grave në rajone të ndryshme statistikore të vendit, të ndara në tri grupe të barabarta me nga 100 secila: kontroll (që nuk aplikuan), të refuzuara (që aplikuan por u refuzuan) dhe të miratuara (që aplikuan dhe morën mbështetje financiare).

Gjetjet e hulumtimit treguan se 93,5 % e grave konsiderojnë se masa është e suksesshme në forcimin e pozitës së tyre. Shuma e ulët e burimeve financiare për të mbuluar investimin është arsyeja kryesore për ata që konsiderojnë se masa nuk është një mjet i suksesshëm për fuqizim.

Konkluzioni kryesor i studimit është se nuk ka efekt të drejtpërdrejtë të ndërhyrjeve të politikave në fuqizim, por ka një ndikim pozitiv në qëndrimin e grave, gjenerimin e të ardhurave dhe forcimin e pozitës së tyre në familje.

Do të dëshironim të ndanim një histori të suksesshme të një gruaje nga zona rurale. Në vitin 2000, një grua mori vendimin që të ndryshonte jetën duke u transferuar nga qyteti në fshat. Në vitin 2014, përkundër mungesës së përvojës paraprake në këtë fushë, ajo aplikoi për grant për vetëpunësim në Agjencinë e Punësimit dhe mori një grant të pakthyeshëm prej 3.000 euro, së bashku me trajnimin përkatës. Duke përdorur këtë grant dhe trajnim, ajo themeloi kompaninë e saj si fermere individuale, e specializuar në mbajtjen e bagëtive.

Procesi i përgatitjes së burratës

Ajo aktualisht është pronarë e 15 lopëve që prodhojnë qumësht dhe qumështin e përdor për të bërë burratë, që është një produkt unik që askush tjetër në vend nuk e prodhon. Ajo e shet qumështin në një fabrikë qumështi dhe burratën në hotele dhe restorante të njohura në Shkup.

Për të siguruar ushqimin e lopëve, ajo ka marrë me koncesion 3 hektarë tokë të punueshme, ku kultivon tërfil dhe elb. Për më tepër, ajo ka marrë financim nga programet e MBPEU-së, duke përfshirë 10.000 euro për një fermë qumështi për prodhimin e dhallës (operator i certifikuar i ushqimit) dhe 6.000 euro për pajisje përmes Masës 115 - Anëtare femër aktive në vitin 2023. Në të njëjtin vit, ajo punësoi një grua nga një zonë rurale për ta ndihmuar me logjistikën dhe marketingun. Ajo shprehu kënaqësinë për të ardhurat aktuale dhe dëshirën për të vazhduar këtë punë edhe në të ardhmen. Sfida kryesore që ajo theksoi është gjetja e punëtorëve, pasi pak njerëz janë të gatshëm ta bëjnë këtë punë. Ne duhet t'i shohim këto gra të suksesshme rurale si modele dhe motivuese për gratë e tjera në zonat rurale.

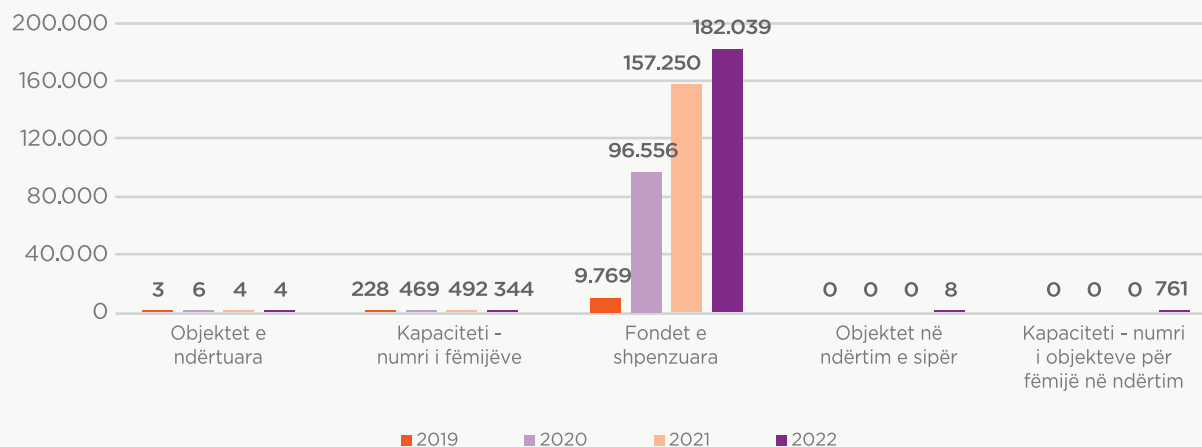
3.1.3. Investimet në shërbimet publike në zonat rurale (kujdesi për fëmijët në kopshte dhe shtëpitë për të moshuarit)

Shkalla e lartë e pasivitetit mes grave në të gjithë vendin, veçanërisht në zonat rurale, i atribuohet kryesisht rolit të vazhdueshëm tradicional të grave në familje. Kjo ka të bëjë kryesisht me detyrat e tyre shtëpiake, kujdesin për familjen, fëmijët dhe anëtarët e moshuar.

Investimi në mjediset e kujdesit për fëmijët parashkollorë në zonat rurale është një bazë e mirë për të mbajtur popullatën e re në zonat rurale. Për këto arsye, auditimi ka bërë një analizë të gjendjes në kopshtet e fëmijëve në zonat rurale dhe ka konstatuar se MPPS, në pajtim me Ligjin për Ekzekutimin e Buxhetit, miraton programe vjetore për ndërtimin, pajisjen dhe mirëmbajtjen e objekteve për mbrojtjen e fëmijëve. Në bazë të ekzaminimit të realizimit të programeve vjetore për periudhën 2019 - 2023, konstatuam se janë ndërtuar 17 objekte të reja për mbrojtjen e fëmijëve me kapacitet për të akomoduar 1.533 fëmijë, për të cilat janë shpenzuar 445.614.000 denarë, si dhe 8 objekte për kujdesje të fëmijëve, me kapacitet prej 761 fëmijë, janë aktualisht në ndërtim e sipër. Gjithashtu, janë realizuar punime të rindërtimit, përshtatjes dhe zgjerimit për ambientet e kujdesit për fëmijët me kapacitet total prej 1.435 fëmijë.

Figura më poshtë ilustron situatën me objektet tashmë të ndërtuara, objektet që janë në ndërtim e sipër dhe kapacitetin e tyre – numrin e fëmijëve që do të akomodohen në zonat rurale.

FIGURA 4:
Objekte të ndërtuara dhe në ndërtim e sipër të mbrojtjes së fëmijëve në zonat rurale, 2019 - 2022

Gjithashtu konstatuam se nuk janë bërë analiza sipas zonave rurale për të përcaktuar nevojën për ndërtimin e objekteve për kujdesin e fëmijëve për fëmijët e moshës parashkollore, duke përfshirë afatet kohore, institucionet kompetente dhe fondet e nevojshme.

Plani Kombëtar i Veprimit për zbatimin e Strategjisë për Barazi Gjinore 2021-2027 përfshin një objektiv për përmirësimin e cilësisë së punës për gratë dhe një tregues nën këtë objektiv - ndërtimin e shtëpive për të moshuarit në zonat rurale.

Auditimi ka konstatuar se në vend ekzistojnë pesë institucione publike për përkujdesje të të moshuarve me kapacitet të përgjithshëm prej 637 shtretërish dhe vetëm njëra prej tyre është e regjistruar si institucion publik shëndetësor - Instituti Gerontologjik në Shkup. Këto pesë institucione publike për kujdesin e të moshuarve janë në komunat urbane Shkup, Kumanovë, Prilep, Manastir dhe Berovë.

MPPS miraton programe vjetore për ndërtimin, pajisjen dhe mirëmbajtjen e objekteve të mbrojtjes sociale dhe shtëpive për të moshuarit në përputhje me Ligjin për Ekzekutimin e Buxhetit. Pas ekzaminimit të programeve vjetore për periudhën 2019-2023 dhe ndryshimeve dhe zbatimit të tyre, auditimi konstatoi se është planifikuar ndërtimi i 2 shtëpive të reja për të moshuarit dhe rindërtimi i një pjese të atyre ekzistuese. Aktivitetet e planifikuara ndërtimore nuk janë realizuar.

Gjithashtu kemi ekzaminuar numrin dhe kapacitetin e objekteve private për të moshuarit dhe kemi konstatuar se janë 40 objekte private të mbrojtjes sociale për të moshuarit me kapacitet prej 1637 shtretërish. Rreth 78% e tyre janë themeluar dhe veprojnë në territorin e Shkupit. Vetëm gjashtë qytete të tjera kanë shtëpi për të moshuarit me një kapacitet total prej 353 shtretërish, i cili nuk është i mjaftueshëm për të plotësuar nevojat e popullsisë.

Auditimi konstatoi se mungesa e mekanizmave institucionalë për kujdesin afatgjatë për të moshuarit është veçanërisht problematike për zonat rurale, ku mungon edhe qasja në objektet e specializuara shëndetësore. Shtëpitë shtetërore, të cilat janë më ekonomike për popullsinë se ato private, nuk janë të mjaftueshme për të plotësuar nevojat.

3.2. Shqipëria

3.2.1. A e lehtësojnë programet kombëtare punësimin aktiv të grave në zonat rurale?

Në Shqipëri, roli i grave rurale vazhdon të përballet me mungesën e promovimit dhe mbështetjes. Edhe pse ka pasur shumë projekte dhe iniciativa për të forcuar pozitën dhe rolin vendimmarrës të grave në zhvillimin rural, efektiviteti i tyre ka qenë i pamjaftueshëm. Fuqizimi i grave rurale në Shqipëri duhet të mbështetet nëpërmjet një klime më të dobishme, me iniciativa aktuale dhe afatgjata që fokusohen në mangësitë dhe rolin që gruaja në zonat rurale duhet të ketë. Tregjet rurale të punës nuk ofrojnë shumë mundësi për gratë. Gratë janë të dekurajuar nga kërkimi i një pune që nuk lidhet me fermën dhe punojnë kryesisht në bujqësi. Në fakt, një përqindje e lartë e grave kontribuojnë në punët e shtëpisë, që do të thotë se janë ato që kryejnë punën e papaguar në ekonominë bujqësore të shtëpisë. Trajtimi i pengesave që hasin gratë dhe vajzat në zonat rurale është një nga prioritetet e qeverisë shqiptare, si pjesë integrale e angazhimit për rritjen e barazisë gjinore dhe përfshirjes sociale.

Në mars të vitit 2019, u miratua Ligji i ri nr. 15/2019 për Nxitjen e Punësimin, i datës 13.03.2019. Ligji për Nxitjen e Punësimin i hapi rrugë ristrukturimit të Shërbimit Kombëtar të Punësimin në kuadër të Agjencisë Kombëtare të Punësimin dhe Aftësive, rikonceptimit të marrëdhënieve me punëdhënësit, ngritjes së një sistemi të informacionit për tregun e punës etj.

Bazuar në ligj, politikat publike të punësimin përfshijnë shërbimet e punësimin dhe programet aktive dhe pasive të tregut të punës, të cilat synojnë të nxisin punësimin e punëkërkuesve të papunë, si dhe integrimin dhe përfshirjen sociale të grupeve të veçanta. Ligji parashikon zbatimin e programeve të reja për nxitjen e punësimin që përfshijnë angazhimin e punëkërkuesve të papunë në programe të ndryshme të punësimin², siç janë trajnimet në punë, praktikat, vetëpunësimi, punësimi në komunitet, për të cilat parashikohen subvencione me një përqindje të caktuar të kostos për sigurimet e detyrueshme shëndetësore dhe shoqërore, pagat, mobilimin dhe përshtatjen e arsyeshme të mjedisit të punës, transportin në dhe nga puna, çerdhet dhe kopshtet për fëmijët në kujdes, përkatësisht sipas programeve.

Programet për nxitjen e punësimin janë miratuar me VKM për nxitjen e punësimin, të cilat kanë pësuar ndryshime të vazhdueshme ndër vite sipas prioriteteve të qeverisë për rritjen e nivelit të punësimin. Ato janë në përputhje me politikat shtetërore të punësimin për të mbështetur punëkërkuesit, dhe punëdhënësit për të hapur vende të reja pune të qëndrueshme, dhe përfshijnë angazhimin e punëkërkuesve të papunë në programe të ndryshme punësimi, pozita publike, vetëpunësim, praktika profesionale ose programe të trajnimit në punë, për të cilat parashikohet një përqindje e caktuar e subvencionimit të kostos në përputhje me aktet ligjore përkatëse.

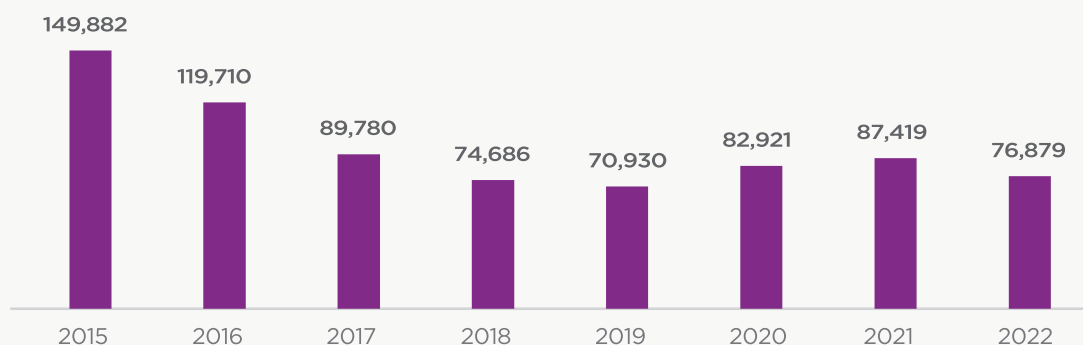
² Neni 23, paragrafi 4, përcakton: Aktet nënligjore në zbatim të Ligjit nr. 7995 për Nxitjen e Punësimin, të datës 20.9.1995, duhet të mbetet në fuqi deri në miratimin e akteve të reja nënligjore për zbatim të këtij ligji, përveç rasteve kur ato bien ndesh me dispozitat e këtij ligji.

Politikat e nxitjes së punësimit në Shqipëri zbatohen nëpërmjet Agjencisë Kombëtare të Punësimit dhe Aftësive. Konkretisht, për periudhën e audituar, Agjencia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive ka zbatuar katër VKM-të e mëposhtme për të ofruar mbështetje për punëkërkuarit e papunë nëpërmjet programeve aktive të nxitjes së punësimit:

- ◆ Vendimi nr. 17, i datës 15.01.2020, “për procedurat, kriteret dhe rregullat e zbatimit të programeve të nxitjes së punësimit nëpërmjet punësimit, trajnimit në punë dhe praktikave”, i ndryshuar.
- ◆ Vendimi nr. 348, i datës 29.04.2020, “për procedurat, kriteret dhe rregullat e zbatimit të programit të nxitjes nëpërmjet vetëpunësimit”;
- ◆ Vendim nr. 535, i datës 8.7.2020, “për procedurat, kriteret dhe rregullat e zbatimit të programit të punëve publike në komunitet”;
- ◆ Vendimi nr. 608, i datës 29.07.2020, “për procedurat, kriteret dhe rregullat e zbatimit të programit të nxitjes së punësimit nëpërmjet punësimit të të papunësuarve si pasojë e COVID-19”, i ndryshuar.

Për punëkërkuarit e papunë të regjistruar në zyrat e punësimit për të përfituar nga programet e AKPA-së (duke ju referuar analizave vjetore të AKPA-së për periudhën 2019-2022), rezultojnë se normat e papunësisë të regjistruara janë si më poshtë:

FIGURA 5:
Mesatarja vjetore e papunësisë e regjistruar në vite

Burimi: AKPA

Programet e nxitjes së punësimit janë hartuar për të adresuar gjithashtu nevojat e kategorive të pafavorizuara të punëkërkuarve të papunë. Vendimi nr. 17 parashikon zbatimin e programeve të nxitjes së punësimit për programin e punësimit, trajnimit në punë dhe praktikën.

Qëllimi i programeve të tilla është ofrimi i punësimit, trajnimit dhe praktikës për punëkërkuarit e papunë që kanë vështirësi për të hyrë në tregun e punës. Në programe të tilla, nevojat dhe profili i punëkërkuarit duhet t'i përshtaten kërkesave për vende të lira të punës të ofruara nga punëdhënësi.

Vendimi nr. 348 (programi i vetëpunësimit) përcakton procedurat, kriteret dhe rregullat për zbatimin e programit të vetëpunësimit, i cili synon nxitjen e vetëpunësimit dhe asistimin e punëkërkuarve për të ndërmarrin nisma dhe biznese të reja.

AKPA analizon të dhënat vetëm sipas gjinisë (gra/burra), por me kërkesë të ekipit të auditimit, vetëm për tremujorin e katërt të vitit 2023, ata ishin në gjendje të ofrojnë më shumë të dhëna duke përfshirë gratë rurale për të gjitha njësitë administrative, siç tregohet në tabelën më poshtë.

Regjistri i PP-ve sipas gjinisë, tremujori i katërt i vitit 2023:

	Komuna	Berat	Dibër	Krujë	Elbasan	Lushnjë	Gjirokastrë	Pogradec	Lezhë	Shkodër	Kavajë	Vlorë	Kukës	Divjakë	Totali
Zonat urbane	Totali	814	1,557	483	2,23	1,388	1,422	1,358	586	1,938	1,302	2,161	3,828	131	19,198
	Gra	402	822	241	1,29	776	705	725	360	994	715	1,235	1,961	67	10,293
	Burra	412	735	242	940	612	717	633	226	944	587	926	1,867	64	8,905
	Gra % e totalit	49.4	52.8	49.9	57.8	55.9	49.6	53.4	61.4	51.3	54.9	57.1	51.2	51.1	53.6
	Gra kryefamiljare	112.0	75.0	29.0	242.0	141.0	114.0	137.0	91.0	143.0	146.0	261.0	219.0	8.0	1,718
	Gra kryefamiljare % e totalit	13.8	4.8	6.0	10.9.	10.2	8.0	10.1	15.5	7.4	11.2	12.1.	5.7	6.1	8.9
Zonat rurale	Totali	151	301	1,501	336	800	391	609	609	639	632	81	352	578	6,98
	Gra	76	177	815	208	455	208	312	369	372	362	51	217	319	3,941
	Burra	75	124	686	128	345	183	297	240	267	270	30	135	259	3,039
	Gra kryefamiljare	15	14	123	31	53	19	43	60	34	47	11	20	46	516
	Gra % e totalit	50.3	58.8	54.3	61.9	56.9	53.2	51.2	60.6	58.2	57.3	63.0	61.6	55.2	56.5
	Gra kryefamiljare % e totalit	9.9	4.7	8.2	9.2	6.6	4.9	7.1	9.9	5.3	7.4	13.6	05.7	8.0	7.4
Gjithsej femra	478	999	1,056	1,498	1,231	913	1,037	729	1,366	1,077	1,286	2,178	386	14,234	
% e grave rurale kundrejt grave urbane	15.9	17.7	77.2	13.9	37.0	22.8	30.1	50.6	27.2	33.6	4.0	10.0	82.6	27.7	

Burimi: AKPA/Autorët: Ekipi i auditimit

Bazuar në analizën e të dhënave të mësipërme, u vu re se shumica e PP-ve të regjistruar banojnë në zonat rurale në krahasim me zonat urbane. Bashkia Krujë është e vetmja zonë e jashtme, me PP që banojnë kryesisht në zonat urbane.

Kjo shkallë e lartë e papunësisë e regjistruar në zonat rurale është një tregues i qartë se sfidat me të cilat përballen gratë shqiptare në zonat rurale, siç janë luftimi i stereotipeve gjinore, pabarazia gjinore, parandalimi i të gjitha formave të dhunës ndaj tyre, qasja në shërbime shëndetësore dhe sociale, etj., fillimisht duhet të identifikohen dhe më pas të luftohen.

Ekipi i auditimit konstatoi se:

- ◆ Programet e nxitjes së punësimit, të zbatuara nga AKPA për periudhën 2020-2023, janë të përgjithshme, duke mos u fokusuar tek gratë, veçanërisht tek gratë rurale. Këto programe synojnë të zbatohen në mbarë vendin dhe të fokusohen në grupet e ndjeshme, por nuk ka të dhëna se në çfarë mase ato zbatohen në zonat rurale.

Të dhënat referuese dhe analiza e tyre janë për gratë në përgjithësi dhe treguesit e përdorur nuk ndahen në gra rurale apo gra që banojnë në qytet. Edhe të dhënat e tjera (si niveli arsimor, grupmosha), të cilat administrohen nga AKPA, janë të kufizuara vetëm në nivel kombëtar dhe nuk ka klasifikime urbane apo rurale.
- ◆ AKPA, për të vlerësuar efektivitetin e programeve të miratuara aktualisht, nuk ka matur apo analizuar nivelin e rezultateve të punësimit nga këto programe për gratë rurale. Aktualisht, AKPA, përmes strukturave të saj ka gjurmuar rezultatet për programet e përfituara nga punëkërkesit e papunë vetëm në vitin 2020. Sipas dispozitave të rregullores të zbatimit të programit, ky proces duhej të përfundonte 6 muaj pas përfundimit të tyre.
- ◆ Vlerësimi i nevojave të grupeve të veçanta për mbështetje nga PATP nuk është bërë gjithmonë në bashkëpunim me Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore. Konkretisht, AKPA ka hartuar dhe diversifikuar PATP-të bazuar vetëm në bazën e të dhënave në dispozicion. Megjithatë, studimi i bazës së të dhënave nuk ofron një pasqyrë të të gjitha rajoneve. E njëjta gjë vlen edhe për NJVQV-të, të cilat kanë analizuar më tej nevojat aktuale të grave për t'i fuqizuar ato. Në rastin e Dibrës, këto nevoja nuk janë adresuar nga AKPA. Si rezultat i kësaj situatë, nuk ka pasur raporte për vlerësimin e nevojave për shërbime të punësimit dhe trajnimit në zonat e pambuluara.
- ◆ Nga auditimi nuk rezultoi se kurse të aftësimin profesional ishin mbajtur në zonat rurale. Prandaj, nga këto zona nuk u identifikua asnjë grua që ka ndjekur kurse të aftësimin profesional. Vetë AKPA ka të dhëna për pjesëmarrësit që kanë ndjekur kurset e aftësimin profesional sipas njësive të tyre komunale, pasi Qendrat e Trajnimit Profesional ndodhen në qytetet kryesore. Megjithatë, këto të dhëna nuk janë të ndara sipas origjinës urbane-rurale.

3.2.2. A janë marrë masa konkrete për të nxitur përfshirjen e grave rurale në tregun e punës?

Strategjia Kombëtare për Barazi Gjinore (SKBGJ) 2016-2020 dhe Plani i saj i Veprimit i hartuar nga Ministria e Mirëqenies Sociale dhe Rinisë me kontributin e Grupit Punues Ndërinstitucional³, është parashikuar si një udhërrëfyes drejt një shoqërie të barabartë pa dhunë, në të cilën nevojat e grave dhe burrave merren parasysh dhe të adresohen në mënyrë të barabartë; gratë respektohen, mbrohen, inkurajohen dhe mbështeten për të përparuar njësoj si burrat; vajzat dhe djemtë rriten të lumtur dhe të gëzuar përmes parimeve të barazisë dhe mosdiskriminimit; - pra, një shoqëri e bazuar në familje të shëndosha, komunitete mbështetëse dhe institucione të konsoliduara që respektojnë legjislacionin dhe kryejnë detyrat e tyre me përgjegjësi. Duke iu referuar kësaj strategjie, një nga nën-objektivat që tregon fuqizimin e grave rurale përfshin nën-objektivin “1.3.14. Sigurimi i çerdheve dhe kopshteve të fëmijëve në zonat rurale”, zbatuar nga njësitë e vetëqeverisjes vendore, të cilat duhet të raportojnë në nivelin qendror për zbatimin e saj. Buxheti i disponueshëm për realizimin e objektivit sipas kësaj strategjie për periudhën 2017-2020 është 80,000,000.00 lekë, për periudhën 2019-2020 është 24,000,000.00 lekë çdo vit, për periudhën 2017-2016 është 16,000,000.00 lekë çdo vit.

Përmes pyetësorëve të veçantë, ekipi i auditimit ka vlerësuar se çfarë masash kanë marrë Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore:

- ◆ Reduktimi i barrierave që i mbajnë gratë, të rejtat dhe vajzat larg tregut të punës.
- ◆ Ndërtimi, rehabilitimi dhe mirëmbajtja e rrugëve lokale (sigurimi i transportit të rregullt publik në të gjitha Njësitë Administrative);
- ◆ Ndërtimi, rehabilitimi dhe mirëmbajtja e objekteve arsimore parashkollore të sistemit arsimor në kopshte dhe çerdhe të fëmijëve. Nga të dhënat zyrtare të mbledhura në 12 nga 13 njësitë e vetëqeverisjes vendore, ato variojnë sipas shpërndarjes demografike, të cilat janë si më poshtë:

Ekipi i auditimit konstatoi se:

- ◆ Sipas të dhënave të auditimit, të mbledhura nga Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore pjesë e auditimit, në pothuajse 80% të tyre, raporti i çerdheve dhe kopshteve të fëmijëve nuk është në raport të drejtë me njësitë administrative rurale dhe urbane që i përkasin një bashkie. Duke iu referuar të dhënave zyrtare nga bashkitë e audituara, ka mungesë të çerdheve në njësitë administrative rurale dhe në disa njësi urbane. Për rrjedhojë, nuk sigurohet mbulim i plotë dhe një ndarje e drejtë sipas zonave urbane dhe rurale, me kopshte dhe çerdhe të fëmijëve.
- ◆ Sipas të dhënave të auditimit të mbledhura nga Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore të audituara, në disa Njësi të Vetëqeverisjes Vendore transporti publik nuk është i qasshëm përveç në njësitë administrative urbane. Për rrjedhojë, nuk është ofruar asnjë kusht për të lehtësuar afrimin e grave dhe vajzave sa më afër tregut të punës.

³ Sipas Urdhrit të Kryeministrit nr. 15, të datë 21.01.2016 “për krijimin dhe funksionimin e Grupit Punues Ndërinstitucional për Zhvillimin e Dokumentit Strategjik për Çështjet e Barazisë Gjinore 2016-2020”.

3.2.3. A ka ndonjë ndërveprim ndërmjet institucioneve qendrore dhe organeve lokale për nxitjen e punësimit të grave rurale?

Sipas të dhënave të administruara nga AKPA, niveli i papunësisë është më i theksuar tek gratë, banorët e zonave rurale apo personat më pak të arsimuar etj., Gratë dhe vajzat janë dukshëm në disavantazh në të gjithë treguesit e punësimit.

Treguesi	2019		2020		2021	
	Mashkull	Femër	Mashkull	Femër	Mashkull	Femër
Shkalla e pjesëmarrjes në fuqinë punëtore	68.0	53.0	66.9	52.3	67.2	52.6
Shkalla e punësimit	60.1	46.9	59.2	46.1	59.5	46.4
Shkalla e papunësisë	11.6.	11.4.	11.5	11.9	11.3	11.8
Përqindja e të papunësuarve afatgjatë	63.1	63.7	59.7	59.1	60.5	65.5
Shkalla e papunësisë afatgjatë	7.3	7.3	6.9	7.1	6.9	7.7
Shkalla e pasivitetit	32.0	47.0	33.1	47.7	32.8	47.4

Burim i të dhënave: AKPA

Duke ju referuar të dhënave të INSTAT-it, informaliteti në tregun e punës është ende problem në Shqipëri. Gjatë vitit 2021, një në pesë persona të punësuar punon pa pagesë në biznesin familjar dhe ky tregues është më i lartë për gratë sesa për burrat, kjo vlen edhe për punësimin në zonat rurale.

Strategjia Kombëtare për Barazi Gjinore dhe Plani i Veprimit 2016-2020 kanë si objektiv të parë strategjik “Fuqizimin ekonomik të grave dhe burrave”. Objektivat e këtij qëllimi kanë të bëjnë me rritjen e pjesëmarrjes së grave dhe vajzave në tregun e punës si rezultat i zbatimit të Strategjisë së Punësimit dhe Aftësive 2014-2020 duke pasur parasysh gjininë. Një objektivi tjetër specifik lidhet me Fuqizimin Ekonomik të Grave Rurale.

Në Strategjinë Kombëtare për Barazi Gjinore dhe në Planin e Veprimit 2021-2030, objektivi strategjik “Fuqizimi ekonomik i grave dhe burrave” është zgjeruar më tej, duke synuar jo vetëm fuqizimin socio-ekonomik të grave, të rejave dhe vajzave nga të gjitha grupet, p.sh. nga zonat rurale por edhe avancimi drejt ekonomisë mjedisore dhe digjitalizimit. Për të përmbushur këtë qëllim, një nga objektivat është “Rritja e qasjes së grave, të rinjve dhe vajzave, nga të gjitha grupet në shërbimet dhe produktet financiare, si dhe në burimet prodhuese”. Duke analizuar këto objektiva si dhe duke zbatuar Strategjinë Kombëtare të Punësimit dhe Aftësive 2019-2022, ekipi i auditimit shqyrtoi veprimtarinë e institucioneve në nivel qendror dhe lokal në lidhje me fokusin e auditimit tonë, “punësimi i grave rurale”.

Me përfundimin e SKPA -së 2019-2022, është hartuar strategjia e re e punësimit 2023-2030, e cila ende nuk është miratuar. Në zbatim të objektivave të Strategjisë Kombëtare të Punësimit dhe Aftësive 2019-2022, është përcaktuar që AKPA do të zhvillojë disa aktivitete me qëllim të ndërveprimit ndërmjet institucioneve qendrore dhe strukturave lokale për të promovuar punësimin në përgjithësi. Konkretisht, të gjitha masat duhet të merren nga AKPA për të zbatuar planin e shërbimeve në zonat e papërfshira. Për ta realizuar këtë, disa marrëveshje bashkëpunimi do të nënshkruhen me Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore në të cilat do të përcaktohen rolet e ndërsjella, si dhe lloji i shërbimeve që do të ofrohen në zonat që nuk mbulohen nga zyrat e punësimit. Pranë Njësive të Vetëqeverisjes Vendore do të vendosen edhe pika shërbimi.

Zbatimi i marrëveshjeve të bashkëpunimit të nënshkruara ndërmjet AKPA-së dhe NJVQV-ve në Lezhë, Elbasan dhe Lushnjë. Agjencia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive ka nënshkruar një marrëveshje bashkëpunimi me Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore, me qëllim të forcimit dhe bashkërendimit të politikave të punësimit në nivel rajonal dhe lokal. Konkretisht, 16 marrëveshje janë nënshkruar me bashki të ndryshme (Elbasan, Gramsh, Librazhd, Peqin, Cërrik, Përrenjas, Fier, Lushnjë, Patos, Roskovec, Korçë, Maliq, Lezhë, Laç, Mirditë dhe Delvinë) që nga miratimi i SKPA-së në vitin 2019 dhe deri në vitin 2021. Nga këto 16 marrëveshje, ekipi i auditimit ka audituar zbatimin e 3 marrëveshjeve, siç janë ato të Lushnjës, Lezhës dhe Elbasanit.

Palët nënshkruese bien dakord të bashkëpunojnë për të mundësuar mbështetjen institucionale dhe integrimin e punëkërkuësve në tregun e punës. Qëllimi është të bashkërendohen përpjekjet institucionale në nivel qendror, rajonal dhe lokal me objektivin kryesor uljen e nivelit të papunësisë dhe adresimin sa më efektiv të problemeve sociale me të cilat përballen individët në këto bashki.

Ekipi i auditimit konstatoi se:

- ◆ Detyrimet e përcaktuara në marrëveshjet e nënshkruara nga bashkitë e Lushnjës, Lezhës dhe Elbasanit nuk u zbatuan. Aktivitetet e kryera për nxitjen e punësimit nuk ishin të dokumentuara. Njësitë administrative të vendosura larg Zyrave Vendore të Punësimit nuk i regjistronin punëkërkuësit në një regjistër për t'u dorëzuar periodikisht në Zyrën Vendore të Punësimit. Gjithashtu, në Njësitë Administrative nuk u caktua asnjë person përgjegjës për të koordinuar punën dhe për të mbajtur kontakte të vazhdueshme me Zyrën Vendore të Punësimit për të adresuar çështjet e punësimit. Nga ana tjetër, AKPA nuk e ka regjistruar ecurinë e zbatimit të marrëveshjeve të lidhura me bashkitë e Elbasanit, Lushnjës dhe Lezhës. Gjithashtu, nuk është bërë asnjë vlerësim në lidhje me efektivitetin e tyre në përmirësimin e situatës së punësimit.
- ◆ Agjencia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive nuk ka krijuar pika shërbimi në Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore, të cilave u mungojnë zyrat vendore të punësimit, duke mos respektuar Strategjinë Kombëtare të Punësimit dhe Aftësive.
- ◆ Shërbimet e punësimit të ofruara nga Agjencia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive nuk janë plotësisht të koordinuara me Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore. Komunikimi ndërmjet strukturave qendrore dhe lokale nuk arriti të identifikojë nevojat e grave në përgjithësi dhe të grave rurale në veçanti.
- ◆ Në lidhje me Agjencinë Kombëtare të Punësimit dhe Aftësive, pavarësisht monitorimit periodik të zbatimit të aktiviteteve që do të kryhen për qëllim të arritjes së objektivave të Strategjisë Kombëtare të Punësimit dhe Aftësive 2019-2022, nuk ka informacion mbi përdorimin aktual të rezultateve të monitorimit për të përmirësuar politikën e punësimit, ose se cilat janë përmirësimet specifike të bëra në lidhje me rezultatet e monitorimit.

3.3. Kosova

3.3.1. Kriteret e përzgjedhjes së Programit të Zhvillimit Rural nuk sigurojnë mbështetjen e barazisë gjinore

Duke ju referuar Programit vjetor të Zhvillimit Rural dhe udhëzimeve administrative, numri i kriterëve për përzgjedhjen e përfituesve të granteve ka ndryshuar me kalimin e viteve. Kriteret janë hequr ose shtuar si dhe janë vlerësuar me pikë të ndryshme varësisht nga programet dhe udhëzimet vjetore.

Shpërndarja e pikëve të parashikuara si mjete afirmative për vlerësimin e aplikantëve për grante për zhvillim rural, ka pasur një efekt të pamohueshëm në të dyja masat. Në masën 1 “Investimet në asete fizike dhe zhvillim ekonomik”, pikët afirmative kushtëzohen me verifikimin e pronësisë, ndërsa në masën 302/7 “Diversifikimi i fermave dhe zhvillimi i biznesit”, ka pasur një dallim të madh në pikët afirmative për gjininë në disa prej sektorëve. Theksojmë se për masën 302/7, pikët janë luhatur në masë të madhe varësisht nga sektorët, në disa raste nga 55 në 5 pikë.

Prandaj, aplikantët femra sipas masës 1 “Investimet në asete fizike dhe zhvillim ekonomik” morën pikë afirmative vetëm nëse kishin pronësinë e tokës për tre deri në pesë vitet e fundit. Aplikantët femra në masën 302/7 “Diversifikimi i fermave dhe zhvillimi i biznesit” kanë marrë pikët e parashikuara vetëm nëse kanë dëshmuar tri vite pronësi në bizneset e hapura. Kjo do të thotë se pikët afirmative nuk kanë pasur ndikim në mbështetjen e drejtpërdrejtë të grave.

Pasojat negative të ndryshimit të vazhdueshëm të kriterëve dhe procedurave të vlerësimit mund të shihen në dy aspekte: Së pari, meqenëse në Kosovë mosha e grave të përfshira në bujqësi është kryesisht 45-55 vjeçare, përfitimi i pikëve si fermere e re ka stimuluar rininë, por ka përjashtuar gratë fermere⁴, sepse ato nuk hyjnë në kategorinë e “fermerëve të ri”. Së dyti, gratë në mbarë Kosovën gëzojnë pronësi të pronës së paluajtshme vetëm në 17% të pronave, dhe për tokat bujqësore kjo përqindje mezi arrin në 4%, prandaj kushtëzimi i masës me pronë të paluajtshme ka përjashtuar shumë më tepër gratë sesa burrat.⁵ Ndërkohë, ulja e pikëve afirmative në disa nga sektorët e masës 302/7 dhe në veçanti ato të zejtarisë ka rritur numrin e përfituesve meshkuj që për vitet 2019-2022 kap shifrën 45-55% të përfituesve. Kjo tregon se edhe sektorët që pritet të ndihmojnë përfshirjen e grave në tregun e punës janë dukshëm larg këtij objekti.

3.3.2. Mosinformimi i grave për Programet e Zhvillimit Rural

Për më tepër, Autoriteti Menaxhues në kuadër të Ministrisë (MBPZHR) bashkëpunon me Agjencinë për Zhvillimin e Bujqësisë (AZHB) për të organizuar sesione informuese për Programin e Zhvillimit Rural dhe publikon materiale informative në uebfaqen e Ministrisë. Ministria është përgjegjëse për informimin e palëve të interesuara dhe dhënien e udhëzimeve për plotësimin e formularëve dhe informacione të tjera për aplikantët. Megjithatë, ka ende mangësi në shpërndarjen e informacionit për gratë që jetojnë në zonat rurale.

⁴ Analiza gjinore e projektit, Trajnim profesional dhe mundësi për gjenerimin e të ardhurave në bujqësi për gratë dhe të rinjtë që jetojnë në zonat rurale të Kosovës, Gusht 2020
[https://iadk.org/Uploads/Documents/Pdf/AL/1008/Analiza%20Gjinore_Final\(Shqip\).pdf](https://iadk.org/Uploads/Documents/Pdf/AL/1008/Analiza%20Gjinore_Final(Shqip).pdf)

⁵ Artikulli, Jo formaliteti cenon gratë në bujqësi Radio Evropa e lirë 2023
<https://www.evropaelire.org/a/joformaliteti-cenon-gratene-bujqesi-/32303973.html>

Numri i ulët i grave pjesëmarrëse në sesionet informuese ka ardhur për shkak të mungesës së takimeve dhe diskutimeve me gratë e interesuara për aktivitete bujqësore. Ministria nuk ka parashikuar mënyra të tjera më të avancuara për të shpërndarë informacionin për të gjitha gratë nga zonat rurale.

Nga tabela vërehet se në seancat informuese të mbajtura në vitin 2019 dhe 2022, numri i grave është dukshëm më i ulët krahasuar me numrin e burrave. Në vitin 2019, rreth 12% e pjesëmarrësve ishin gra, ndërsa 88% burra. Ndërsa, në vitin 2022, rreth 13% e pjesëmarrësve ishin gra dhe 87% burra. Pjesëmarrja e ulët e grave mund të ketë ndodhur për shkak se seancat informuese mbahen vetëm gjatë periudhës kur shpallen thirrjet për aplikim dhe nuk mbahen takime të rregullta me grupet e synuara gjatë gjithë vitit.

3.3.3. Mangësitë në procesin e monitorimit të Programit të Zhvillimit Rural

Konfirmohet se në mungesë të analizave të detajuara të treguesve të performancës të ndara sipas gjinisë, raportet e monitorimit nuk ofrojnë informacion adekuat për palët e interesit në lidhje me arritjen e objektivave sipas qëllimit të masave të Programit të Zhvillimit Rural (PZHR), pasi që theksohet se prioritet do të kenë projektet e realizuara në zonat malore, të propozuara nga gratë sipërmarrëse, fermeret e reja dhe projektet që do të krijojnë vende të reja të punës në zonat rurale. Mosfunksionalizimi i komisionit monitorues ka bërë që raportet e monitorimit të PZHR-ve të mos përpunohen dhe miratohen më tej.

3.3.4. Vonesa në shpalljen e thirrjeve për aplikime

Qëllimet kryesore të ndarjes së granteve janë: rritja e prodhimit dhe produktivitetit, diversifikimi i aktiviteteve në ferma dhe biznese rurale, krijimi i vendeve të reja të punës, prandaj një nga problemet më të mëdha për përfituesit ka qenë vonesa në shpalljen e aplikimeve.

Të gjitha thirrjet për aplikime për fermerë dhe ekonomi familjare gjatë periudhës 2019-2022 janë bërë në gjysmën e dytë të vitit, ndërsa shpallja për vitin 2023 është bërë në fund të këtij viti. Kjo procedurë nuk ishte në përputhje me ndryshimet klimatike dhe nuk ishte në përputhje me punët sezonale bujqësore.

Vonesat në hartimin dhe miratimin e Programeve të Zhvillimit Rural kanë shkaktuar vonesa të tjera zinxhir, si në shpalljen e thirrjeve për aplikim ashtu edhe në përzgjedhjen e përfituesve të granteve.

3.3.5. Procedurat e regjistrimit dhe shqyrtimit të aplikimeve nuk mbështesin mjaftueshëm gjininë femërore

Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë (AZHB), si autoriteti zbatues i programit për zhvillim rural, gjatë regjistrimit të aplikantëve në sistem, nuk bën regjistrim specifik sipas gjinisë të aplikantëve për grant. Sa i përket aspektit gjinor, AZHB ka të dhëna vetëm për numrin e përfituesve sipas gjinisë dhe jo për numrin e aplikantëve. Mungesa e regjistrimit sipas gjinisë për aplikimet mund të krijojë pengesa gjatë hartimit të politikave që synojnë të mbështesin zhvillimin e përgjithshëm, me fokus të veçantë në përmirësimin e statusit të grave në zonat rurale.

Gjithashtu, gjatë verifikimit të plotësisë të kriterëve të përshtatshmërisë, u vu re se një numër i konsiderueshëm i aplikantëve femra refuzohen për shkak të mosplotësisë të këtij kriteri. AZHB nuk shqyrton të gjitha rastet e ankesave. Nga ana tjetër, sistemi elektronik bën një përzgjedhje automatike të aplikantëve në bazë të kohës së mbërritjes së aplikimit, pa marrë parasysh preferencën gjinore.

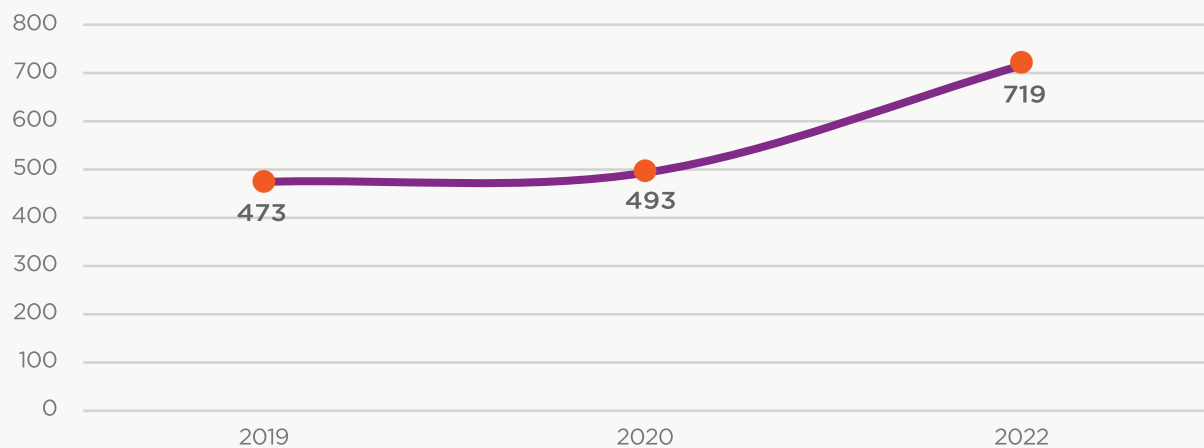
3.3.6. Rritja e interesit në disa nga sektorët e bujqësisë nuk ka rritur numrin e grave përfituese

Gjithashtu është vënë re se pavarësisht rritjes së numrit të aplikantëve, niveli i përfituesve femra është ulur, siç shihet edhe në analizën krahasuese ndërmjet raportit aplikant/përfituese.

FIGURA 6:

Trendi i zhvillimit të aplikantëve gra për masën:

“Investimet në asete fizike në ekonominë bujqësore”, për periudhën 2019-2022

Ka një rritje të interesit gjatë viteve 2019-2022 për grantet e ofruar në kuadër të masës 1, “Investimet në asete fizike dhe ekonominë familjare”, por krahasuar me numrin total të të gjithë aplikantëve, 76-87% e tyre janë refuzuar, dhe përfituesit gra janë në një numër të ulët prej 13-24%. Refuzimi i aplikantëve ka ndodhur për shkak të procedurave të ndërlikuara gjatë shqyrtimit dhe verifikimit për plotësimin e kriterëve të përshtatshmërisë apo edhe të përzgjedhjes.

Shkaku i këtij zhvillimi joproporcional ndërmjet aplikantëve dhe përfituesve përfshin kushtet e pronësisë, moshën e fermerit dhe kushtet tjera.

3.3.7. Kushtëzimi i masave afirmative e bën qëllimin e tyre joefektiv

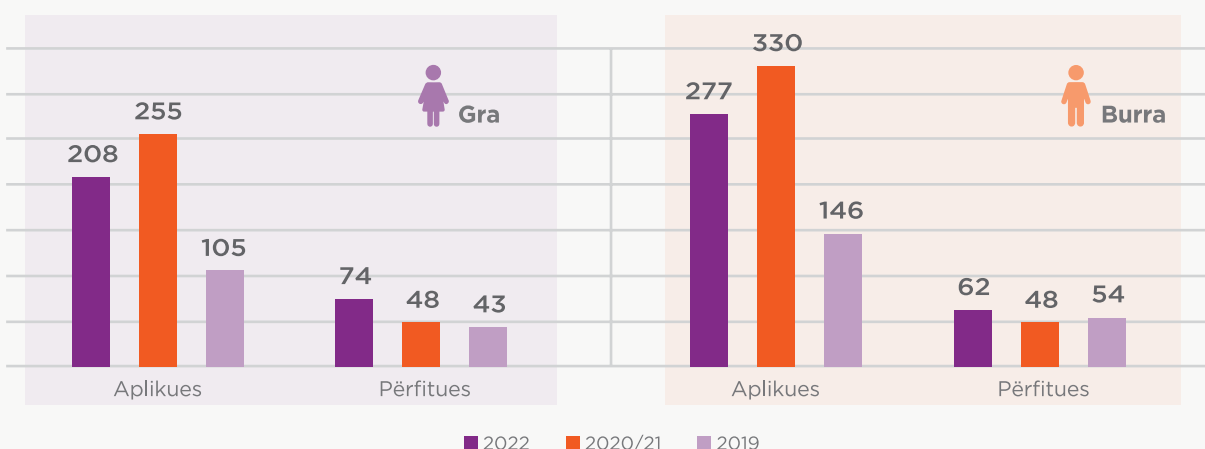
Pikët afirmative nuk zbatohen në të gjitha rastet e aplikimit, për shkak të kriterit të pronësisë, pasi siç u theksua më lart gratë marrin pikë afirmative vetëm nëse kanë pronësi të tokës ose bizneseve në 3 vitet e fundit.

Për më tepër, masat afirmative kushtëzohen që gratë të jenë pronare të tokës ose biznesit për tre deri në pesë vite, duke e bërë kështu qëllimin e tyre joefektiv, sepse kufizon pjesëmarrjen ose mbështetjen e grave dhe vajzave që sapo kanë filluar aktivitetin e tyre.

Ky kusht mund të shihet në grafikun e mëposhtëm ku paraqitet raporti ndërmjet aplikantëve për grante dhe përfituesve.

FIGURA 7:

Numri i aplikantëve dhe përfituesve sipas gjinisë, masa 302:
Diversifikimi i fermave dhe zhvillimi i biznesit, për periudhën 2019-2022

Në vitin 2019, rreth 54,4% e përfituesve ishin gra, ndërsa 45,6% burra. Në periudhën 2020/21, numri i grave përfituese ka shënuar një rënie të lehtë, ndërsa numri i burrave përfitues është rritur dhe ka arritur në raportin 50:50. Ndërsa, në vitin 2022, numri i grave përfituese ka vazhduar të zvogëlohet, duke arritur në 44.3%, ndërsa numri i burrave përfitues është rritur vazhdimisht dhe ka arritur në 55.7%.

Në këtë pikë duhet theksuar se kjo masë parashikohet të përfshijë gratë në tregun e punës dhe ka të bëjë më shumë me natyrën e grave.

3.3.8. Mangësitë në procesin e kontrolleve të përfituesve të granteve

Është konfirmuar se inspektimi nuk është kryer në mënyrë konsistente nga agjencia, duke lejuar që çështjet si moszbatimi i kriterëve apo hapja e vendeve të reja të punës të mos verifikohen siç parashikohet në projekt.

Kontrolli i dytë që është bërë pas investimit nuk ka evidentuar mungesën e provave për punonjësit si dhe arsyen e moszbatimit të kriterit kundrejt të cilit është vlerësuar projekti. Prandaj, numri i të punësuarve apo hapja e vendeve të reja të punës që parashikohet në projekt nuk mund të konfirmohet.

Vëzhgimi i aktivitetit të bletarisë që zhvillohet nga një grua përfituese, Vendndodhja: Lubishtë, Qyteti i Vitisë, Gjilan

Disa nga mostrat gjatë procesit të auditimit kanë treguar gatishmërinë e grave për të përmbushur me sukses projektet e përfituara nga ministria. Në këtë mënyrë, dëshirojmë të theksojmë se ndër aktivitetet e tjera të mbështetura nga ministria, bletaria është një aktivitet që kultivohet në masë të madhe nga gratë në Kosovë. Më poshtë paraqitet një fotografi e një shembulli të mirë të zhvillimit të bletarisë në një nga fshatrat e vëzhguara:

Në këtë projekt, një grua përfituese e grantit, ka arritur të krijojë 100 koshere bletësh, duke i vendosur ato në 3 lokacione si pjesë e një biznesi familjar. Ky projekt është zbatuar me sukses dhe ka arritur produktivitet. Projekti vlerësohet i përfunduar.

3.3.9. Ka mungesë të të dhënave dhe shërbimeve të aftësisë profesionale të ndara sipas zonave urbane dhe rurale

Ajo që është më e rëndësishmja për fillimin e vetëdijesimit për punësim të barabartë dhe të balancuar gjinor, ne kemi konfirmuar se Agjencia e Punësimit e Kosovës (APRK) nuk disponon të dhëna specifike për punësimin e grave/burrave në zonat urbane dhe rurale, të cilat mund të japin një numër real të punëkërkuësve, ndërmjetësimeve për punë, nevojave për trajnim ose shërbimeve të tjera.

Agjencia e Punësimit nuk disponon të dhëna të ndara sipas gjinisë për zonat urbane dhe rurale në lidhje me regjistrimin, shërbimet e punësimit, pjesëmarrjen në masat aktive të tregut të punës dhe aftësimin profesional të personave të papunësuar të regjistruar. Në veçanti, mungesa e shërbimeve për aftësimin profesional të grave fermere bën që kjo kategori të ketë vështirësi në përfshirjen e tyre në tregun e punës.

4. KONKLUZIONET KOMBËTARE

---

4. KONKLUZIONET KOMBËTARE

4.1. Maqedonia e Veriut

Masat dhe aktivitetet për promovimin e barazisë gjinore të grave nga zonat rurale përmes përfshirjes së tyre në tregun e punës, të ndërmarra nga institucionet publike kompetente, nuk janë mjaft efikase dhe efektive për përfshirjen e grave nga zonat rurale në tregun e punës dhe për t'i mbajtur ato në zonat rurale.

Strategjitë kombëtare në këtë fushë ofrojnë një bazë solide për zhvillimin rural, por është e nevojshme të zhvillohen masa dhe aktivitete specifike të përshtatura me kërkesat e grave në zonat rurale dhe përfshirjen e tyre në tregun e punës. Aktualisht, gratë në zonat rurale dhe përfshirja e tyre në tregun e punës nuk konsiderohen ndër prioritetet strategjike të qeverisë. Duke e vendosur këtë si një objektiv strategjik, qeveria jo vetëm do të përmirësojë gjendjen e grave në zonat rurale, por do të ndikojë edhe në parandalimin ose reduktimin e emigrimit të njerëzve nga zonat rurale.

Ekzistojnë masa që kontribuojnë në përmirësimin e situatës së grave rurale, siç është masa e parë e përgjegjshme gjinore - Masa 115 - Mbështetja për një anëtare aktive femër të një ekonomie bujqësore, si dhe masa për përfshirjen e grave rurale në tregun e punës, të cilat janë zhvilluar nga Ministria e Bujqësisë dhe Pylltarisë, siç është edhe Masa 112 - Asistenca për fermerët e rinj për fillimin e një aktiviteti bujqësor dhe Masa 7 - Diversifikimi i fermave dhe zhvillimi i biznesit.

Masat e punësimit të zbatuara nga Agjencia e Punësimit janë të zbatueshme për të gjithë, burrat dhe gratë në vend dhe nuk ka masa të përcaktuara posaçërisht për të nxitur përfshirjen e grave rurale në tregun e punës. Nuk ka të dhëna të ndara për përfituesit e masave bazuar në vendbanimin e tyre, mjedisin rural apo urban.

Për të rritur efikasitetin e procesit të përfshirjes së grave nga zonat rurale në tregun e punës, është e domosdoshme të përcaktohen masa të drejtpërdrejta që do të lehtësojnë përfshirjen e grave nga zonat rurale në tregun e punës dhe do të sigurojnë pjesëmarrjen e tyre në zhvillimin dhe përcaktimin e këtyre masave në nivel kombëtar dhe lokal. Është gjithashtu thelbësore të ofrohet më shumë mbështetje për gratë në zonat rurale nëpërmjet vizitave në terren dhe promovimit të masave qeveritare për njohjen e tyre me mundësitë, metodat dhe procedurat e tyre për aplikimin dhe përdorimin e këtyre masave.

Për një përfshirje më të mirë të grave rurale në tregun e punës, është e nevojshme të rritet numri i institucioneve edukative dhe shëndetësore dhe shtëpive për të moshuarit në zonat rurale. Përveç kësaj, është thelbësore të përmirësohen shërbimet publike për gratë rurale, duke përfshirë por pa u kufizuar në shërbimet shëndetësore, sociale, kulturore dhe publike, të cilat janë thelbësore për jetesën në zonat rurale.

Vazhdimi i Programit të Sigurimeve Shoqërore për gratë që merren me veprimtari bujqësore, apo zgjidhja e përhershme e sigurimeve sociale të tyre në një zgjidhje ligjore, mund të kontribuojë në përmirësimin e kushteve të grave nga zonat rurale.

Duhet të krijohet një sistem i integruar dhe gjithëpërfshirës i mbledhjes së të dhënave për të mundësuar analizën e të dhënave të disponueshme për secilën masë individualisht. Ky sistem duhet të mundësojë një analizë të detajuar të masave dhe efekteve të tyre, si dhe të japë një pasqyrë të plotë të situatës për secilën masë.

Përmirësimi i këtij procesi duhet të gjenerojë efekte të shumëfishta në disa fusha, duke marrë parasysh ndërlidhjen mes proceseve që ndodhin ose duhet të ndodhin në zonat rurale, ku gratë luajnë një rol kyç.

4.2. Shqipëria

Programet e nxitjes së punësimit të realizuara nga AKPA gjatë viteve 2019 - 2023 janë të përgjithshme dhe jo të ndara sipas gjinisë, e as nuk janë të fokusuara në gratë rurale. Të dhënat në lidhje me programet e nxitjes së punësimit nuk përfshijnë gratë rurale. Mungojnë dokumentet e politikave qeveritare që synojnë gratë rurale, ose adresojnë vështirësitë me të cilat përballen gratë rurale në lidhje me punësimin, varfërinë dhe qasjen në shërbime shëndetësore, arsim, infrastrukturë, sigurime sociale, etj.

Mungesa e treguesve të matshëm sasior ose cilësor gjinor në zbatimin e programeve dhe në kartën e performancës, të cilët janë të nevojshëm për të monitoruar ecurinë e rezultateve të arritura dhe përmbushjen e objektivave specifike, kontribuon në mungesën e efikasitetit dhe efektivitetit të programeve të menaxhuara nga AKPA duke ndikuar në efektivitetin e zbatimit të tyre për fuqizimin e grave rurale.

Për më tepër, ka munguar një koordinim efektiv ndërmjet DRAKPA dhe DRAPP në lidhje me hartimin dhe analizën e nevojave të punësimit të grave rurale.

Mungesa e çerdheve të fëmijëve pothuajse në të gjitha NjA-të rurale, si dhe mungesa e kopshteve në disa prej tyre, ndikon shumë në nivelin e punësimit të grave nga zonat rurale dhe nuk lehtëson barrierat që i pengojnë gratë, të rejat dhe vajzat të afrohen sa më shumë që të jetë e mundur me tregun e punës.

Mungesa e mbulimit të transportit dhe infrastrukturës logjistike veçanërisht në njësitë administrative rurale, pengon forcimin e pozitës së gruas në shoqëri dhe qasjen e saj në tregun e punës.

Strategjia Kombëtare për Barazi Gjinore 2021-2030 synon fuqizimin ekonomik të grave nëpërmjet fuqizimit të tyre socio-ekonomik, duke përfshirë “gratë rurale”. Nga ana tjetër, Strategjia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive 2023-2030 (drafti është aktualisht në konsultim publik), përcakton si objektiv strategjik punësimin e denjë të grave dhe burrave nëpërmjet zbatimit të politikave gjithëpërfshirëse të tregut të punës. Strategjia e Punësimit nuk përcakton ndonjë klasifikim tjetër brenda grupit të grave, ndryshe nga Strategjia për Barazi Gjinore, e cila madje përfshin “gratë nga zonat rurale” si një grup të veçantë. Pra, SKPA 2023-2030 (draft) nuk e ka respektuar parimin e përgjithshëm të strategjive kombëtare që përputhen me kornizën e SKPA-së 2030 që përfshin edhe SKBGJ-në 2021-2030.

Në lidhje me objektivin tonë të auditimit “punësimi i grave në zonat rurale”, duke e parë nga këndvështrimi që bashkitë janë institucionet e para ku individët drejtohen për çdo problem, duke përfshirë kërkesën për punësim, nuk konstatohet se gratë në përgjithësi, ose gratë në zonat rurale përcaktohen si një grup i veçantë. Në dokumentet që përcaktojnë angazhimet e bashkive apo të AKPA-së, siç janë marrëveshjet, nuk janë përcaktuar synime apo aktivitete specifike për gratë në përgjithësi apo për gratë në zonat rurale në veçanti, me qëllim të informimit të tyre për mundësitë e punësimit.

Në zbatimin e politikave të punësimit për grupin tonë të fokusit, gjegjësisht “gratë rurale”, por jo vetëm, rol themelor luan edhe bashkëpunimi dhe koordinimi ndërinstucional me njësitë e vetëqeverisjes vendore. Aktualisht, përkundër bashkëpunimit ekzistues ndërmjet Agjencisë Kombëtare të Punësimit dhe Aftësive dhe bashkive, shërbimet që u ofrohen punëkërkesve, gjegjësisht grave rurale në rastin tonë, janë joefektive. Shkëmbimi i informacionit me Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore nuk çon në adresimin e çështjeve që pengojnë gratë rurale të hyjnë në tregun e punës.

Për çdo aktivitet është kryer monitorimi periodik i zbatimit të Strategjisë Kombëtare të Punësimit dhe Aftësive 2019-2022 dhe janë hartuar raportet përkatëse të monitorimit.

Bazuar në fokusin e auditimit, të dhënat u grupuan në gra dhe burra. Nuk ka të dhëna për aktivitetet e strategjisë lidhur me gratë rurale. Për më tepër, nuk ka konstatim nëse monitorimi i aktiviteteve të kryera për realizimin e qëllimeve të punësimit ka lehtësuar identifikimin e çështjeve apo adresimin e çështjeve për përmirësim. Nuk ka asnjë tregues të qartë për hartimin e politikave të nxitjes së punësimit në lidhje me rezultatet e monitorimit dhe, nëse ka, çfarë lloj politikash.

4.3. Kosova

Institucionet publike përgjegjëse kanë ndërmarrë një sërë veprimesh për të forcuar pozitën e gruas në shoqëri, por ende nuk janë arritur rezultate të kënaqshme për përfshirjen e grave nga zonat rurale në tregun e punës. Programet e zhvillimit rural dhe masat afirmative nuk kanë arritur të sigurojnë mbështetje të barabartë për të dy gjinitë dhe nuk ka asnjë vlerësim të arritjes së objektivave të programit nga perspektiva gjinore. Masat afirmative kushtëzohen që gratë të jenë pronare të tokës ose biznesit për tre deri në pesë vite, duke e bërë kështu qëllimin e tyre joefektiv, sepse kufizon pjesëmarrjen ose mbështetjen e grave dhe vajzave që sapo kanë filluar aktivitetin e tyre. Mungon një aktivizim më i madh në informimin e duhur të grave për përdorimin e të drejtave të tyre të garantuara me ligj.

Mungesa e funksionimit të Komitetit të Monitorimit ka shkaktuar probleme në procesin e monitorimit të programeve për Zhvillimin rural dhe si rezultat, nuk ka të dhëna që të reflektojnë rezultatet e arritura ose ndikimin e tyre në përfshirjen e grave nga zonat rurale në tregun e punës, arritjen e barazisë gjinore dhe fuqizimin e grave.

Agjencia e Punësimit nuk disponon të dhëna të ndara sipas gjinisë për zonat urbane dhe rurale në lidhje me regjistrimin, shërbimet e punësimit, pjesëmarrjen në masat aktive të tregut të punës dhe aftësimin profesional të personave të papunësuar të regjistruar. Në veçanti, mungesa e shërbimeve për aftësimin profesional të grave fermere bën që kjo kategori të ketë vështirësi në përfshirjen e tyre në tregun e punës.

Programet dhe masat e MBPZHR-së nuk sigurojnë mbështetjen për barazinë gjinore. Ndryshimi i kriterëve dhe poentimi i tyre është bërë pa asnjë analizë, duke ndikuar kështu në masën afirmative dhe në parimin e gjithëpërfshirjes. Në mungesë të pronës, kandidatet kanë humbur pikë për të dy kriteret dhe ky efekt i dyfishtë tregon një implikim negativ mes tyre.

Autoriteti menaxhues bashkëpunon me AZHB-në për organizimin e sesioneve informuese për PZHR dhe publikon materiale informative në faqen e internetit të Ministrisë, siç janë udhëzimet për plotësimin e formularëve dhe informacionet tjera për aplikantët. Megjithatë, ka ende mangësi në shpërndarjen e informacionit për gratë që jetojnë në zonat rurale.

Vonesat në hartimin dhe miratimin e Programeve të Zhvillimit Rural kanë shkaktuar vonesa të tjera zinxhir, si në shpalljen e thirrjeve për aplikim ashtu edhe në përzgjedhjen e përfituesve të granteve.

AZHB nuk ka informacion të plotë për numrin e aplikantëve në bazë të gjinisë për grantet përfituese. Mungesa e informacionit mund të krijojë pengesa gjatë hartimit të politikave që synojnë të mbështesin zhvillimin e përgjithshëm, me fokus të veçantë në përmirësimin e statusit të grave në zonat rurale.

Aplikantët për grante i nënshtrohen procedurave të verifikimit administrativ dhe të dokumentacionit thelbësor. Për shkak të procedurave të komplikuar dhe shpesh të paarritshme për gratë fermere me nivel të ulët arsimor, si dhe për shkak të sistemit elektronik që përdoret për përzgjedhjen e përfituesve, është e pamundur të përzgjidhen përfituesit e granteve sipas një gjykimi objektiv të bazuar në parimin e barazisë gjinore.

Ministria nuk ka arritur të bëjë vlerësime ex-post të PZHR-ve, përmes të cilave do të vlerësohej ndikimi i investimeve të bëra përmes granteve. Mungesa e vlerësimit të vazhdueshëm të situatës, shkakut dhe pasojave ka ndikuar në rritjen e paarsyeshme të masave kufizuese dhe implikimin e kritereve që ka bërë të pamundur përfshirjen e grave në masë më të madhe si përfituese të fondeve.

Raportet e monitorimit nuk japin informacion të mjaftueshëm për arritjen e objektivave sipas masave të programit. Raportet përmbajnë të dhëna të përgjithshme për aplikantët sipas masave, refuzimet dhe përfituesit, por jo të ndara sipas gjinisë.

Drejtorja e kontrollit ka shfaqur mangësi në procesin e emërimit të inspektorëve duke emëruar të njëjtët inspektorë dy herë radhazi, ndërkohë që procedurat e brendshme kërkojnë rotacion të inspektorëve për kontroll. Kontrolli i dytë që është bërë pas investimit nuk ka evidentuar mungesën e provave për punonjësit si dhe arsyen e moszbatimit të kriterit kundrejt të cilit është vlerësuar projekti.

5.

REKOMANDIMET

---

5. REKOMANDIMET

5.1. Maqedonia e Veriut

- ◆ Të kryhet monitorimi i rregullt i zbatimit të Strategjisë Kombëtare për Bujqësi dhe Zhvillim Rural, duke përfshirë një rishikim të afatmesëm të rezultateve të arritura dhe objektivave strategjike, si dhe një vlerësim ex-post të zbatimit të Strategjisë dhe rezultateve të arritura pas përfundimit të periudhës së Strategjisë.
- ◆ Të miratohen ligje speciale për të mbështetur zonat e braktisura plotësisht ose zonat në fazën e depopullimit të konsiderueshëm.
- ◆ Të përfshihen masat e posaçme të parapara për barazi gjinore të fokusuara në gratë rurale që do të promovojnë përfshirjen e tyre në tregun e punës, strategji, plane operative dhe programe.
- ◆ Të monitorohet dhe të vlerësohet efekti i masave për të përcaktuar arritjen dhe efektivitetin e tyre në lidhje me fuqizimin e grave dhe rritjen e prodhimit, të ardhurave, d.m.th. ndikimin e mbështetjes financiare në kuadër të masave.
- ◆ Të vazhdohet zbatimi i Programit për Mbështetje Sociale për Gratë e Angazhuara në Aktivitete Bujqësore dhe të gjendet një zgjidhje ligjore për të kapërcyer këtë sfidë për gratë nga zonat rurale.
- ◆ Të iniciohet dhe të përshpejtohet implementimi i projektit “50 fshatra, 50 tregime”.
- ◆ Të rishikohen kriteret për Masën 115 - Mbështetja për një anëtare aktive femër të një ekonomie bujqësore, me qëllim të rritje së numrit të aplikantëve femra dhe shqyrtimin e mundësisë së ofrimit të një pagese avans.
- ◆ Të përgatitet një analizë për zonat rurale për të përcaktuar nevojën për ndërtimin e objekteve të kujdesit për fëmijët e moshës parashkollore, duke përfshirë afatin kohor, institucionet kompetente dhe burimet financiare.
- ◆ Të përgatitet një analizë duke përfshirë prioritetet sipas rajoneve, komunat, afatin kohor dhe burimet e nevojshme financiare dhe ndërmarrjen e aktiviteteve për ndërtimin dhe hapjen e shtëpive për kujdesin e të moshuarve në zonat rurale.

5.2. Shqipëria

- ◆ Agjencia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive duhet të fokusohet gjithashtu në nevojat reale të grave rurale në lidhje me shërbimet e programit të nxitjes së punësimit, shërbimet e trajnimit dhe sistemet e informacionit të tregut.
- ◆ Agjencia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive duhet të mbledhë dhe analizojë të dhënat për realizimin e programeve të nxitjes së punësimit duke i ndarë ato sipas zonave administrative urbane-rurale, si dhe duke i shtuar analizës së të dhënave kategorinë “gratë rurale”.
- ◆ Agjencia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive duhet t’i propozojë Ministrisë së Financave prioritetet sipas zonave gjeografike, sektorëve ekonomikë dhe nevojave të punësimit të grave rurale, si dhe të hartojë programe konkrete punësimi për përfshirjen e tyre në tregun e punës, për pjesën tjetër të zbatimit të programeve të nxitjes së punësimit.
- ◆ Agjencia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive, në bashkëpunim me njësitë e vetëqeverisjes vendore, duhet të mundësojë hapjen e kurseve profesionale për gratë dhe vajzat rurale, të përcaktuara nga prioritetet dhe zhvillimi i çdo zone rurale.
- ◆ Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore, në përputhje me strategjitë rajonale për zhvillimin e zonave rurale, duhet të marrin masa për vlerësimin e situatës në këto zona, në lidhje me mbulimin e çerdheve dhe kopshteve të fëmijëve si dhe hartimin e planeve investuese varësisht nga nevojat, në përpjesëtim me numri i banorëve.
- ◆ Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore duhet të marrin masa për identifikimin dhe vlerësimin e nevojave të çdo njësie administrative për transportin publik me qëllim të afrimit të tij me zonat urbane.
- ◆ Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore duhet të vlerësojnë gjendjen e infrastrukturës në zonat rurale dhe të hartojnë një plan investimi varësisht nga situata, numri i banorëve dhe nevojat e përcaktuara.
- ◆ Agjencia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive monitoron zbatimin e kushteve të marrëveshjeve aktive që ka me Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore. Në të ardhmen do të synohet mbledhja e informacionit sipas njësive administrative për të identifikuar gratë rurale që duan të punësohen. Gjithashtu, marrëveshjet që do të lidhen me bashkitë në të ardhmen do të përfshijnë aktivitete me fokus grupin e grave rurale.
- ◆ Agjencia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive do të bashkëpunojë me Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore për krijimin e një pike shërbimi për trajtimin e çështjeve të punësimit në ato bashki ku nuk ka zyra vendore të punësimit.
- ◆ Agjencia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive në bashkëpunim me Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore do të identifikojë nevojat e grave rurale për të marrë pjesë në tregun e punës si dhe për të planifikuar fonde për financimin e programeve të tyre inkurajuese të punësimit.
- ◆ Agjencia Kombëtare e Punësimit dhe Aftësive analizojnë rezultatet e monitorimit të aktiviteteve të zhvilluara në përmbushje të objektivave të Strategjisë Kombëtare të Punësimit dhe ndërmerr aktivitete specifike që trajtojnë problemet e konstatuara nga rezultatet e monitorimit.

5.3. Kosova

Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural duhet të forcojë ndikimin e politikave, programeve dhe masave që synojnë promovimin e përfshirjes së grave nga zonat rurale në tregun e punës që:

1. Të sigurojë informacion të plotë mbi nevojat dhe kërkesat specifike të grave në sektorin bujqësor duke përfshirë analiza të detajuara dhe gjithëpërfshirëse gjinore në hartimin e programit, duke promovuar barazinë gjinore.
2. Të rishikojë plotësisht masat afirmative, për të përcaktuar kritere që marrin parasysh rrethanat e ndryshme të grave në zonat rurale.
3. Të luajë një rol proaktiv dhe rritur fushatat e ndërgjegjësimit gjatë gjithë vitit, duke marrë parasysh nevojat dhe sfidat specifike që përballen gratë në zonat rurale.
4. Të sigurojë funksionalitetin e Komitetit të Monitorimit, përmes mbikëqyrjes së vazhdueshme të programeve. Raportet e monitorimit duhet të përmbajnë më shumë indikatorë analitikë të ndarë sipas gjinisë për të lehtësuar një vlerësim gjithëpërfshirës të ndikimit të programit.
5. Njoftimet për thirrje për aplikime dhe përzgjedhjen e aplikantëve duhet të bëhen në kohë, në mënyrë që të mos shkaktojnë vonesa në kultivimin/prodhimin e kulturave bujqësore të ndryshme që lidhën me kushtet klimatike.
6. Të zhvillojë mekanizma për shqyrtimin sa më objektiv të aplikimeve, veçanërisht për t'i kushtuar vëmendje procedurave të ankimimit dhe rishqyrtimit në rastet kur nisin procedura të tilla.
7. Të modifikojë sistemit elektronik të të dhënave për regjistrimin dhe përzgjedhjen e përfituesve për të pasqyruar më qartë numrin e aplikantëve gra dhe burra dhe për të siguruar një vlerësim objektiv të bazuar në parimin e barazisë gjinore.
8. Të forcojë kontrollet e brendshme në mënyrë që të zbatohen në mënyrë adekuate rregulloret dhe procedurat, duke përfshirë rotacionin e duhur të inspektorëve, për të identifikuar dhe korrigjuar mangësitë në proces.

Ne i rekomandojmë Ministrisë së Financave, Punës dhe Transfereve që të sigurojë që Agjencia e Punësimit e Republikës së Kosovës që:

1. Të përfshijë analiza të ndara sipas gjinisë në zonat urbane dhe rurale në raportet e tyre të punësimit dhe aftësimin profesional.
2. Të zhvillojë programe trajnimi që plotësojnë nevojat e grave në zonat rurale, duke i bërë ato të qasshme dhe të përshtatura sipas niveleve arsimore

Ky raport është zhvilluar në kuadër të projekteve të UN Women “Financimi transformues për barazi gjinore drejt qeverisjes më transparente, gjithëpërfshirëse dhe të përgjegjshme në Ballkanin Perëndimor” të financuar nga Suedia, projekti “Promovimi i politikave dhe buxheteve të përgjegjshme gjinore: Drejt qeverisjes transparente, gjithëpërfshirëse dhe të përgjegjshme në Republikën e Maqedonisë së Veriut – Faza 2”, të financuar nga Zvicra dhe programi “Promovimi i qeverisjes së përgjegjshme gjinore në Republikën e Maqedonisë së Veriut”, të financuar nga Suedia. Pikëpamjet e shprehura në këtë publikim janë të autorëve dhe nuk përfaqësojnë domosdoshmërisht pikëpamjet e UN Women, Organizatës së Kombeve të Bashkuara ose ndonjë prej organizatave të lidhura me to, apo Suedisë dhe Zvicrës si donatorë.